

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ДВНЗ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МОДЕЛЮВАННЯ ТА
АНАЛІЗУ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА МОВА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

**МАТЕРІАЛИ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

26–27 червня 2014 року

Тернопіль
ТДМУ

«Укрмедкнига»
2014

Українська професійна мова: історія і сучасність: матеріали регіональної науково-практичної конференції (26 – 27 червня 2014 р.)

Редакційна колегія:

проф. Бондаренко Ю. І.

Зевако В. І. (літературний редактор)

Драч І. Д. (відповідальний секретар)

проф. Пришляк А. М. (головний редактор)

До збірника увійшли статті та матеріали доповідей, що висвітлюють теоретичні та практичні аспекти професійної комунікації. Зокрема, порушено питання культури мови, літературної норми, функціонування медичної термінології та її відтворення в художньому тексті.

Українська професійна мова: історія і сучасність: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – Тернопіль : ТДМУ, 2014. – 76 с.

© ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України», 2014

**КУЛЬТУРА МОВИ. ЛІТЕРАТУРНА НОРМА.
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ. КОМУНІКАЦІЯ
МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

УДК: 061.22:61-057.875

*Гасюк Н. В.
м. Тернопіль*

**РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

У зв'язку із впровадженням у навчальний процес європейської системи залікових кредитів і зміни державних освітніх стандартів, велика увага на етапі до дипломної освіти майбутніх лікарів приділяється міждисциплінарній інтеграції та ролі самостійної роботи студента, що забезпечує широкі можливості для заняття науково-дослідною діяльністю вже зі студентської лави [1, с. 67-69, 2 с. 104-111].

Мета роботи студентського гуртка кафедри базується на потребі вищої освіти, що реформується. Постановка даної мети докорінним чином змінює погляд на студентську науково-дослідну роботу як на інструмент здобуття знань у процесі навчання. У студента виникає необхідність накопичення та користування додатковою науковою літературою, що є основою науково-дослідної роботи. При цьому термінологія та клінічні поняття терапевтичної стоматології мають бути ширшими і уніфікованими для суміжних стоматологічних дисциплін і розвиватися за допомогою міжпредметних інтеграцій. Питанню формування навиків діагностики і диференційної діагностики оптимальної терапії конкретного хворого в навчальному процесі має надаватися пріоритетне значення, неможливе без наукових підходів, що забезпечуються шляхом міждисциплінарної інтеграції та синтезу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко В. Р. Освітня програма «Довкілля»: концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової

освіти / В. Р. Ільченко, К. Ж. Куз. – Київ – Полтава, ПОПОПП, 1999. – 123 с.

2. Моргун В. Ф. Психологічні чинники розвитку мислення особистості в умовах інтегрованого навчання // Технології інтеграції змісту освіти / за ред. В. Р. Ільченко. – Полтава : НМЦ ІЗО, 2002. – Вип. 1. – С. 102 – 116.

УДК: 378.14:61:811

*Гасюк Н. В., Бойцанюк С. І.
м. Тернопіль*

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ ВИКЛАДАЧА – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ- МЕДИКІВ

Стрімка тенденція глобалізації, які поширюються в усьому світі, змінили статус і функції іноземної мови в медичній освіті. Мова стала інструментом, що дозволяє студенту-медику краще орієнтуватися у навколишньому середовищі; вона допомагає набувати нові та вдосконалювати існуючі знання використовуючи при цьому весь арсенал лінгвістичних надбань медичної термінології [2, с. 122-136].

Аналіз помилок на різних етапах теоретичної підготовки майбутніх фахівців дає можливість стверджувати, що успішний навчальний процес на теоретичних та клінічних кафедрах забезпечується високим теоретичним рівнем підготовки на морфологічних дисциплінах та відсутністю мовного бар'єру на етапі подачі, засвоєння матеріалу та розмовного мовлення [1, с. 17-19]. При такому підході головна увага фокусується на кінцевому результаті обстеження пацієнта, тобто на постановці кінцевого діагнозу. Застосування даної методики сприяє засвоєнню матеріалу із застосуванням аналітичних операцій на етапі засвоєння матеріалу, шляхом моделювання віртуальної клінічної ситуації, що дає можливість демонстрації практичного значення матеріалу, що вивчається на занятті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Князевич-Чорна Т.В. Особливості викладання теоретичних дисциплін студентам факультету підготовки іноземних громадян у вищих медичних навчальних закладах / Т.В. Князевич-Чорна, М.І. Грищук, О.Г. Попадинець [та ін.] // Медична освіта. – 2011. – № 4. – С. 17-19.

2. Ніколаєва С.Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / С.Ю. Ніколаєва, О.П. Тетращук, І.Д. Бражник. – К.: Ленвіт, 1996. – С. 122-136.

*Драч І.Д.
м. Тернопіль*

ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ СТУДЕНТІВ-НЕРЕЗИДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ ВНЗ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

У тезах здійснено порівняльно-зіставний аналіз робочих програм з польської мови для студентів-іноземців польських медичних ВНЗ та з української мови для іноземців українських медичних ВНЗ. Об'єктом вивчення стали програми ТДМУ ім. І.Я. Горбачевського та Вроцлавського медичного університету ім. П'ястів Шльонських.

Сучасні світові інтеграційні процеси характеризуються не лише глобалізацією економіки, стиранням рубежів та міжкультурних відмінностей, а й подібними явищами у сфері вищої освіти. Навчання за межами власної країни має справді тривалу історію й у всі епохи демонструвало свої переваги, збагачуючи студента знанням різних мов, культур, іншими підходами до розв'язання наукових та професійних питань.

Однією з проблем навчання закордоном є мова викладання. Сьогодні її розв'язують двояко: студент або навчається мовою країни, в якій проходить студії, або однією з міжнародних мов, переважно англійською. В другому випадку навчальний план найчастіше передбачає курс офіційної чи державної мови країни, покликаний допомогти іноземцю у найпростіших побутових та навчальних ситуаціях.

Роль цього курсу (і знання мови країни навчання) прогресивно зростає в медичних вузах і в державах, де

студент, опановуючи програму англійською мовою, на практиці зустрічається з іномовним пацієнтом. З такою ситуацією стикаються, зокрема, ВНЗ України та Польщі, тому на прикладі навчальних програм студентів лікувального відділення варто порівняти досвід вирішення цієї проблеми у двох країнах.

Від недавнього часу іноземці першого року навчання опановують українську мову фактично на двох курсах: як іноземну та за професійним спрямуванням, що говорить про значну увагу до різних аспектів вивчення мови, водночас програма для польських вузів розрахована на студентів, які вже пройшли певні початкові курси, адже не містить занять на вивчення алфавіту, основ письма та читання.

Як і в Україні, у Польщі іноземні студенти-медики Вроцлавського університету вивчають іноземну мову протягом 4-х перших семестрів. Години і заняття в польських медичних ВНЗ розподілені строго порівну по 30 аудиторних годин (по 15 занять) протягом кожного семестру. Студенти ТДМУ на 1-му курсі мають по 42 аудиторні години на семестр (по 7 занять), проте на цьому ж курсі в них проходить українська мова за проф. спрямуванням – 36 аудиторних годин, 6 занять. Таким чином, маючи суттєву перевагу в кількості годин – 120 супроти 60, викладачі ТДМУ проводять менше занять – 21 (14+6) супроти 30, що спричинено системою «єдиного дня». На другому курсі українські іноземці мають 36 годин у першому семестрі і 60 – в другому, що на рік становить 16 занять. Українська програма передбачає щосеместрові іспити, а польська – заліки.

Години на самостійну роботу також кількісно переважають в українській програмі. Сумарно за два роки є 342 год. (з них 54 укр. мова за проф. спрямуванням), у польській – 60, які не передбачають додаткових тем.

Тематично програми в обох ВНЗ схожі: є граматико-синтаксичний блок, побутові розмовні теми, заняття на теми, що стосуються лікарської діяльності, а також блок про сприймання і творення наукового тексту. Водночас українська програма більше спрямована на розвиток навичок спілкування в різних ситуаціях лікар-пацієнт, чому сприяє й

кількість занять на 2 курсі; тематичний план польського вузу містить, натомість, заняття, присвячені історії та культурі Польщі, а також риториці.

Взаємне врахування досвіду вивчення мови в описаній ситуації дозволить покращити результати вивчення мови, що спростить іноземцям щоденне спілкування і проходження практики, а також підвищить її ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.lekarski.umed.wroc.pl/content/programy-nauczania-20132014>
2. <http://moodle.tdmu.edu.ua/my/>

УДК 378

*Заєць М. З.
м. Тернопіль*

НОРМИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Мова є засобом і матеріалом формування та становлення особистості людини, її інтелектуалу, волі, почуттів і формою буття.

З-поміж багатьох функцій мови в житті людини й суспільства основною, безумовно, є комунікативна. Суть її полягає в тому, що мова використовується як засіб спілкування між людьми, як інформаційний зв'язок у суспільстві.

Кожен мовець повинен дотримуватись певних норм, адже рівень культури мови визначає і культуру мислення, і загальну культуру людини. Нагадаємо, що літературна норма – це сукупність мовних засобів, що вважаються правильними й сприймаються носіями мови як зразок суспільного спілкування в певний період розвитку мови і суспільства. Літературна норма характеризується гнучкою стабільністю, варіантністю, дотриманням усталених, загальноприйнятих правил щодо слововживання, написання, наголошування слів, граматичного оформлення висловлювання [1]. Потрібно зауважити, що дотримання літературних норм у спілкуванні є важливою складовою професійного зростання. Тому

неабияка увага приділяється професійному спілкуванню майбутніх фахівців, зокрема в галузі медицини.

Власне комунікативний блок підготовки фахівців у ВНЗ становить собою формування системи якостей особистості, що включає:

- творче мислення (нестандартність, гнучкість мислення);
- культуру мовної дії (грамотність побудови фраз, простота і ясність викладу думок, чітка аргументація, адекватний ситуації спілкування тон, динаміка звучання голосу, темп, інтонація, хороша дикція);
- культуру жестів і пластики рухів;
- культуру сприйняття комунікативних дій;
- культуру емоцій як вираження емоційно-оцінних суджень у спілкуванні.

Як відомо, мова є засобом набуття, розвитку та використання професійних навичок. Тому за час перебування у ВНЗ майбутній фахівець повинен володіти медичною термінологією, вміти будувати виступ на професійну тему, вміти організовувати професійний діалог з пацієнтом.

Отже, мова професійного спілкування – це засіб мовної професійної взаємодії, це наука і мистецтво усної переконуючої комунікації, що ставить фундамент професіоналізму майбутнього лікаря.

Мовне професійне спілкування – невід’ємна частина майбутньої діяльності фахівця медичної сфери, його іміджу. Тому перед студентами постає завдання не тільки оволодіти професійними знаннями і добре знати свій фах, а й вміти доводити свій професіоналізм засобами слова, дотримуючись мовної культури. У сучасних умовах підготовки майбутніх лікарів необхідно сформувавши мовну компетентність студентів медичного профілю, створити мовленнєву базу, оперуючи якою можна реалізувати будь-яку ситуацію мовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Норми мовні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um55.htm>

КУЛЬТУРА МОВИ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ЛІКАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Професіоналізм фахівця залежить насамперед від його комунікативних якостей, стилю спілкування, від сили впливу на поведінку інших людей та інтегральної чутливості до об'єкта, процесу й результату професійної діяльності [3]. Мовне спілкування має особливе значення в роботі лікаря, оскільки забезпечує не лише інформаційний обмін, але й лікувальний ефект. [1, с. 21]. Мовна культура є важливим складником особистості лікаря, а його комунікативна культура – найважливішим компонентом професійної культури.

Згідно загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти комунікативна мовна компетенція визначається як така, що забезпечує людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби [5, с. 7]. Компонентами комунікативної культури лікаря виступають культура наукового мовлення, культура розмовного мовлення, культура ділового мовлення, культура полемічного мовлення. Є декілька рівнів спілкування в професійному середовищі, ієрархія яких будується від найвищого академічного (спілкування експертів), втіленого в наукових доповідях і публікаціях, до найнижчого (спілкування з неспеціалістами), яке в галузі медицини представлене науково-популярними публікаціями та виступами на медичну тематику, а також спілкуванням лікаря з пацієнтом і його рідними [4, с. 91]. У своїй повсякденній діяльності лікар використовує різного характеру лексичні засоби при спілкуванні з пацієнтами та колегами, тому йому необхідно володіти вмінням організувати свою мовленнєву поведінку в межах власне наукового, науково-інформативного, науково-довідкового, навчально-наукового, науково-популярного підстилів.

Мова – це не лише показник загальної професійної діяльності лікаря, а й основний його інструмент, оскільки зумовлює психотерапевтичну дію на хід лікування. Лікування для медика завжди залишається мистецтвом, вимагаючи від нього розвиненої уяви, інтуїції, гармонії розуму і мистецтва [2, с. 6-10]. Синтез цих факторів відображається в мовній вправності спеціаліста, яка характеризує його компетентність та майстерність.

Саме тому мовне мистецтво лікаря – інтегральний фактор, який можна вважати визначальним у формуванні всебічно розвиненого спеціаліста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойцанюк С.І. Мистецтво бути лікарем / С.І. Бойцанюк, М.С. Залізник // Мовна комунікація : наука, культура, медицина : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до 55-ти річчя Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, Тернопіль, 9 жовтня 2012. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2012. – С. 21.

2. Золотухін Г.О. Фахова мова медика : ділова українська мова для студентів медиків. / Г.О. Золотухін, Н.П. Литвиненко, Н.В. Місник. – К. : Здоров'я, 2002. – 197 с.

3. Корж О.Ю. Комунікативні якості майбутніх лікарів [Електронний ресурс] / О.Ю. Корж // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2011_3_11.pdf

4. Корнейко І.В. Культура мовлення як чинник встановлення міжособистісних стосунків у професійній сфері медицини / І.В. Корнейко, О.Б.Петрова // Педагогічна культура викладання вищої школи : Матеріали XLVI навчально-методичної конференції, Харків, 21 листопада 2012 р. / МОЗ України Харк. Нац.. мед. ун-т. – Харків : ХНМУ, 2012. – № 3. – С. 91 – 94.

5. Особливості формування комунікативної компетентності у студентів / Волошин О.С., Волошин В.Д., Сморщок Ю.С., Боднар Я.Я // Мовна комунікація : наука, культура, медицина : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до 55-ти річчя Тернопільського державного медичного університету імені І. Я.

Горбачевського, Тернопіль, 9 жовтня 2012. – Тернопіль:
Укрмедкнига, 2012. – С. 6 – 8.

УДК: 81:08

*Марценюк В.П., Кравець Н.О., Вакуленко Д.В.,
Сверстюк А.В., Семенець А.В., Климук Н.Я.,
Сарабун Р.О.
м. Тернопіль*

ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ В МЕРЕЖІ INTERNET

Останнім часом для отримання інформації, її пошуку та спілкування використовується Інтернет. Тому важливим є питання про етику спілкування в мережі. Ці правила повинні бути схожими до правил реальної комунікації, лише дещо стислішими. На жаль, останнім часом в більшості коментарів до тих чи інших подій та статей зустрічаються не лише граматичні помилки, а відкриті нецензурні висловлювання, брудні образи певних осіб. А про орфографію мова взагалі не ведеться. Ми повинні пам'ятати, що слова фіксуються та певний час зберігаються в мережі і з часом можуть зашкодити самому авторові. Спілкуючись в режимі реального часу не слід забувати що поруч люди і бути тактовними. Доречно перш, ніж вступити в загальну дискусію, прислухатися до інших учасників чату, а вже потім висловлювати свою думку.

Що стосується електронних листів, то вони повинні бути дуже стислими, містити привітання, одне-два речення основної думки та прощання. Всі інші деталі – розширений текст, фото, відео та ін. – повинні міститися у прикріплених файлах. Не є коректним використання електронних повідомлень для розсилання рекламних повідомлень та анонсів подій.

Системні адміністратори не повинні читати та розголошувати зміст приватних повідомлень.

Власники Web-серверів та Web-сайтів не повинні розміщувати інформацію, що порушує авторські права публіцистів та науковців, а їх відвідувачі використовувати ці дані без попереднього узгодження з авторами, в іншому

випадку це розцінюється як інформаційна крадіжка або плагіат.

УДК 81. 112

*Мельник Т. П.
м. Тернопіль*

ПРОБЛЕМА НОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ ОЛЕНИ КУРИЛО

Процес розвитку мови та уніфікації її норм на різних рівнях мовної системи є досить довготривалим і неоднозначним. Досліджуючи лінгвальні явища, славісти апелюють до мовознавчої спадщини попередніх поколінь, часто вступаючи у наукові дискусії щодо визначення нормативності тієї чи іншої лексичної одиниці. Початком наукової легітимації і кодифікації норм сучасної української літературної мови є 20 – 30 рр. ХХ століття. Саме в цей час відбуваюлися активні суспільні зміни, які супроводжувалися поповненням лексичного складу української мови. Перед українськими дослідниками відкрилися широкі можливості для відродження усіх галузей науки, освіти, культури тощо. Зокрема гостро постало питання забезпечення термінологією, котра мала відповідати потребам розвитку науки.

Серед мовознавців 20-30 рр., у дослідженнях яких актуалізується питання про нормування термінології, вагоме місце посідає Олена Борисівна Курило. Своє розуміння норм літературної мови О. Б. Курило втілила в низці термінологічних словників. Сучасне ставлення до словників, виданих у 20-х роках, дуже критичне, але слід враховувати об'єктивні умови, у яких доводилося творити термінологію, адже українська мова в цій сфері практично не була розвинена.

Усі провідні тогочасні мовознавці погоджувалися з тим, що для творення термінів слід використовувати внутрішньомовні ресурси, а передусім ресурси незіпсованої народної мови, але про те, як далеко слід іти в цьому напрямку, думки розходилися. Помірковані пуристи

харківської школи пропонували використовувати на місці мовних прогалин, куди переважно потрапляли російські слова, своєрідні готові формули. Крайні пуристи кийвської школи пропонували замінити не властиві українській мові слова на питома національні.

О. Б. Курило у своїх ранніх студіях дотримувалася крайніх пуристичних поглядів, далі поступово наближалась до поміркованої течії пуристів. У творенні термінів дослідниця віддавала перевагу словам-термінам з народної мови, проте не абсолютизувала можливостей народномовного джерела. При творенні термінологічних словників О. Курило пропонувала синоніми з народної мови, та коли їх не знаходила, подавала запозичені.

У своєму “Словнику української фізичної термінології”, перекладаючи російські фізичні терміни, авторка надавала перевагу власне українським лексемам: рос. “двигатель” – укр. *двигач, рухник, движник, двигало, мотор, двигун*; рос. “упругость” – укр. *пруживість, пружистість, пружність*; рос. “лошадиная сила” – укр. *паровий кінь*, рос. “металл” – укр. *металь, ковань* та ін. Сьогодні не всі лексеми, які ввела дослідниця, усталились в науковій термінології. Деякі з них спочатку здобули статус терміна, а в сучасній літературній мові частково або повністю детермінологізувалися. До таких лексичних одиниць належать запропоновані О. Б. Курило слова-терміни *величина, тиск, звук, двигун, рівновага, опір* та ін. Зі слів, поданих у “Російсько-українському словничку медичної термінології”, у наш час функціонують стилістично нейтральні лексеми *повіка, око, зір, легені, шлунок*. Багато медичних термінів, зафіксованих у лексикографічній праці, так і не стали нормою, наприклад: рос. “артерия” – укр. *б’ючка, б’ючиця*; “барабанная перепонка” – *плінка, тарабанчик*; “радужная оболочка” – *веселкова оболонка*; “желудочек сердца” – *комірка серця*; “роды” – *родиво, поліг, злоги*; “сознание” – *тямок, тямління*; “кисть руки” – *кетяг, китиця*.

Загалом, провідні ідеї, висловлені у працях О. Б. Курило, стали незаперечним надбанням для нормалізаторів української літературної мови. Урахування внутрішніх та зовнішніх чинників мовного розвитку у процесі формування

мовних стандартів дало можливість дослідниці закласти основи унормування й вироблення української термінології.

УДК 81[^]271:614.253

*Мельничук І.М., Христенко О.М., Пилипишин О.І.,
Кульчицький В.Й., Бондаренко С.В., Луців О.Р.
м. Тернопіль*

СПЕЦИФІКА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ

Слово і мова – це не просто засіб спілкування, а глибокий феномен духовно-енергетичного змісту та креативної (творчої) дії. Словом людина виражає свої думки, почуття, прагнення, тому дуже важливо навчити підростаюче покоління правильно володіти словом, використовувати його для гуманних, моральних, позитивних цілей.

Одним із важливих аспектів у процесі підготовки фахівців вищої школи є формування їх культури мовлення та розвиток відповідних комунікаційних умінь. На підставі аналізу цілей і змісту навчально-виховної роботи зі студентами медичних вишів, можемо виокремити три змістових компоненти формування культури мовлення: загальнокультурний, професійно-фаховий та психологічно-духовний.

Перший – загальнокультурний компонент – стосується вимог до мовлення кожної освіченої культурної людини незалежно від виду професійної діяльності. Відтак, зазначений компонент включає: багатий лексичний запас, виразність, точність, образність, зрозумілість, логічність висловлювань, використання ввічливих фраз («будь-ласка», «дякую», «прошу», «пробачте»), відсутність діалектизмів, сленгу, суржику, лайливих, непристойних слів тощо. Для розуміння сутності загальнокультурного компоненту наведемо його приклад: «Шановні пацієнти, будь-ласка, пам'ятайте, що у вас завжди має бути віра в одужання, зберігайте спокій та самовладання у різних життєвих ситуаціях. Ви можете звернутися до нашої клініки, коли у вас

буде потреба, а наші лікарі з радістю нададуть вам необхідну допомогу...».

Другий компонент – професійно-фаховий – передбачає володіння студентами спеціальною медичною термінологією, включаючи специфічні лексичні одиниці конкретного фаху. Рівень професійної підготовки спеціаліста можна визначити, зокрема, проаналізувавши, як медик володіє саме такими термінами і чи адекватно використовує їх [1]. Ось монолог, в якому спостерігається виразний професійно-фаховий компонент: «У пацієнта С. виявлено гіпертонічну хворобу другого ступеня. Частим є підвищення артеріального тиску аж до гіпертонічного кризу. Це може призвести до ішемії органів-мішеней. Пацієнту необхідно зробити електрокардіограму, призначити лікування гіпотензивними препаратами».

Третій компонент – психологічно-духовний – включає слова та словосполучення позитивно-мотиваційного, гуманного змісту. Наприклад, до медика прийшов пацієнт із негативними емоціями, почуттями, установками (як-от гнів, нарікання, зневіра, відчай), тоді обов'язком лікаря є змінити такий психологічний стан хворого на позитивний. І зробити це можна, використовуючи лексикон, який змістовно несе навантаження почуттів надії, віри, любові, впевненості, сміливості, завзяття, доброзичливого ставлення до інших людей та оточуючого світу. Допомогти у цьому контексті можуть такі словосполучення: «ви – сильна особистість», «ваш організм ще має значний потенціал», «у вас спостерігаються виразні позитивні зміни в напрямку одужання», «вам варто викинути зі свого серця всі образи, ненависть, гнів, тоді воно швидше одужає», «вам слід полюбити себе, своїх рідних і не бажати зла ворогам – ось шлях до вашого повного зцілення», «думайте про себе і про інших людей тільки хороше», «моліться і Господь допоможе вам», «бажайте людям того, чого ви бажаєте собі», «треба сильно вірити в своє одужання», «Бог любить вас, щиро довірте Йому своє здоров'я»...

Для того, щоб формувати культуру мовлення медиків через призму охарактеризованих компонентів, слід включати

їх у навчальні цілі лекцій та практичних занять як з гуманітарних, так і спеціальних медичних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н.Д. Бабич. – Чернівці: Книги – 21, 2006. – 496 с.

УДК: 81'243:378.14-054.6

*Посохова К.А., Герасимець І.І., Олещук О.М.,
Шевчук О.О., Черняшова В.В., Мосейчук І.П.,
Вольська А.С., Пида В.П., Зозуляк Н.Б.
м. Тернопіль*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Хороший лікар – це не тільки професіоналізм, енциклопедичні знання, виважені рішення і досконале володіння технікою медичних маніпуляцій, але й уміння уважно ставитись до хворого, дотримуватись з ним найкращих стандартів людського спілкування. Комунікативним навичкам можна навчити, їх можна теоретично опанувати, але вони швидко забуваються, не підтвержені практикою. Тільки навички спілкування, які відпрацьовані за час навчання до автоматизму, будуть застосовуватись в майбутньому лікарями як у повсякденних, так і в критичних ситуаціях. Використання сучасних дидактичних методів навчання в нашому університеті сприяє оволодінню студентами вміння спілкуватися з пацієнтами. Система «єдиного дня» дає можливість виділити достатньо часу для роботи студентів з хворими. З доволі широкого кола навчальних методик, які можна використовувати для формування у студентів комунікативних навичок, найвищу ефективність дають проблемно-орієнтоване навчання, бесіда із імітованим пацієнтом, бесіда з реальним пацієнтом. Методика перевірки засвоєння комунікативних навичок іноземними студентами потребує подальшого глибокого вивчення. Проблемою залишається мовний бар'єр між студентом та пацієнтом, особливо в перші роки навчання на клінічних кафедрах. Згодом іноземні студенти отримують

необхідний словниковий запас для первинного огляду хворого. Проте різні діалекти, важке сприйняття іноземного акценту пацієнтами часто утруднює спілкування між студентами та пацієнтом. Також треба враховувати особливості медицини іноземних держав. За кордоном пацієнта часто опитує медична сестра, а не лікар, а діагноз ставиться в основному на результатах лабораторних та інструментальних методів досліджень. Крім цього, нерідко хворі передаються від одного лікаря до іншого, як по конвеєру, при цьому спілкування пацієнта з лікарем мінімальне. Особливості поведінки лікаря можуть бути зумовлені статутом асоціації лікарської спеціальності, за рамки якої він не має права вийти. А тому зведення комунікаційних навичок в рамки алгоритмів часто викликає неоднозначне ставлення серед іноземних студентів.

*Пришляк А.М.
м. Тернопіль*

СУГЕСТІОТЕРАПІЯ ЯК ПЕРВІСНЕ ЛІКАРЮВАННЯ

Мова – наріжний камінь філософії, означень навколишнього світу, міфів, легенд. Сучасні дослідники народної культури вважають, що ще в дохристиянські часи існувала певна ієрархія найменувань персоніфікованих захворювань, які народ трактував як 13 доньок поганського божества *Мари: Вогневиця* (високий жар, тиф), Глуханя (неспроможність чути й говорити), Гризачка (хвороба серця), Жовтяниця (жовчна хвороба), Кікімора (сон і сновидіння), Коркуша (короста, віспа, чиряки, струпи), Лідниця (застуда), Ломота (хвороба кісток, кінцівок суглобів), Ляклиця (переляк, страх, боязкість), Навія (божевілля), Очниця (хвороба очей), Трясовиця (пропасниця), Черевуха (хвороба шлунка, нутрощів).

То був час, коли магія слова, магія чисел, магія речей, обереги, замовляння, використання лікарських рослин, поклоніння різним божествам виступали єдиним потоком у профілактиці та лікуванні первісної людини. Найпершим у контексті значного арсеналу засобів народної медицини

українці ставлять слово. Українській мові притаманні лагідність, образність, толерантність, співучість, значна емоційність. Характер українця завжди прагне якихось неймовірних див, магічних оберегів. А це якраз і є тими першими чи первинними щаблями, з яких починається народна медицина та первісне лікування.

Протягом певного історичного періоду українці розробляли окрему форму мовного навіювання – замовляння. Зразки стародавніх замовлянь вельми різноманітні. Замовляння про здоров'я взагалі; для немовляти при першому його поруху після народження; від нудьги (порушенні душевної рівноваги), кольок, безсоння, переполоху, запою; від кровотечі, нічного жаху, від зубного болю, шалу (сказу); є навіть від опіків, інфекційних недуг, захворювань серця, легенів, рук і ніг тощо. Формули замовлянь надзвичайно давні і належать до міфопоетичної творчості народу та її спадкоємних традицій.

У наш час за допомогою сугестіотерапії також можна покращити фізичний та емоційний стан людини, підняти її самооцінку, впевненість у власних силах при стресових станах, неврозах, численних соматичних захворюваннях. Але тексти, які медичні працівники використовують під час сеансів гіпнозу, набагато бідніші на епітети, метафори й інші тропи, ніж лагідні й співучі замовляння, що містять у собі значний поетичний дух. Отже, не потрібно забувати, що народна медицина не пережиток епохи, а повнокровна ріка мудрості, з якої ще не одне покоління буде черпати безцінні перли знань.

УДК 81'253:001.4

*Саварин Т.В., Паласюк Г.Б., Яриш Ю. Ю.
м. Тернопіль*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КЛІНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

*Diagnōsis certa ullae therapiae fundamentum
Точний діагноз – основа всякого лікування*

Багатогранність медичної науки породжує велику кількість термінів і вимагає орфографічної і граматичної грамотності. Саме латинські та грецькі терміносистеми складають основу професійної підготовки лікаря. Орфографічно грамотно писати і граматично правильно вживати латинські медичні терміни повинен кожен лікар, оскільки це засвідчує мовну культуру людини і прикрашає професійну мову будь-якого фахівця.

Одним з найбільш важливих розділів медичної термінології є клінічна термінологія. Вона охоплює як назви хвороб і патологічних станів, так і способи обстеження та лікування, назви операцій тощо. На відміну від анатомічної термінології, яка оперує загалом латинською лексикою, основу клінічної складають слова грецького походження.

Для точного та правильного перекладу клінічного терміна необхідно знати його структуру, адже тут кожен терміноелемент відіграє ключову роль.

Під час перекладу складних термінів, до складу яких входять узгоджені та неузгоджені означення, насамперед слід перекладати головне слово, а ті слова, що його стосуються, розмістити за ступенем важливості і при перекладі звертати увагу, чого саме стосується означення: головного слова чи неузгодженого означення. Наприклад, процес перекладу терміна *vulnus femoris dextri incisum* – різана рана правого стегна виглядатиме так: спочатку перекладаємо головне слово – *vulnus*, потім – за ступенем важливості неузгоджене означення: стегна – *femoris*. Його стосується узгоджене означення: правого – *dextri*. На останньому місці стоїть означення, узгоджене з головним словом терміна «різана», - *incisum* [1].

Незважаючи на вимоги термінології щодо однозначності термінів та терміноелементів, у клінічній термінології досить часто зустрічається таке явище, як синонімія.

Явище синонімії у клінічній термінології виникло з декількох причин:

1. використання як перекладної, так і транслітерованої форми терміна, наприклад, термін *transplantatio* вживається і як трансплантація, так і пересадка;

2. некваліфікованість фахівців медичної галузі, особливо тих, завдання котрих полягає у створенні текстів з уживанням клінічної термінології. Часто трапляється так, що перекладач, працюючи з іншомовним текстом, що містить клінічні терміни, береться за переклад цих термінів, не знаючи, що у практиці вже закріпилась певна традиція вживання цього терміна.

Так, для прикладу, грецькому терміноелементу *ectomia*, що має значення видалення, в латинській мові відповідають аж чотири терміни: *amputatio*, *extractio*, *extirpatio*, *resectio*. При перекладі важливо пам'ятати, що при видаленні молочної залози слід вживати – *amputatio*, шлунка – *resectio*, зуба – *extractio*, матки – *extirpatio*.

Цікавим є і дослівний переклад з грецької мови окремих клінічних термінів. Наприклад, термін «поліклініка» утворився з двох грецьких терміноелементів *polis* - місто, *kline* – ліжка. Звідси і визначення терміна: поліклініка – лікувально-профілактичний заклад для обслуговування населення медичною допомогою, призначеною для хворих, які можуть прийти, так і для лікування хворих вдома, тобто на ліжку.

Чи, для прикладу, термін «клімакс» має дослівний переклад «сходінка драбини». Так, клімаксом у медицині називають певний період (тобто сходінку) в житті жінки.

Отже, незважаючи на те, що клінічні терміни є одними з найдавніших медичних термінів і їх переклад начебто не повинен викликати труднощів, адже всі терміноелементи давно сформовані і розтлумачені, проблема перекладу та редагування перекладів текстів з клінічними термінами залишається нерозв'язаною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тереляников П.С. Терминологические аспекты редактирования научно-технического перевода / П. Тереляников. – М., 1989. – 144 с.

ЛЕКСИЧНІ НОРМИ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ

Використання лексики фахового мовлення регулюється стильовими нормами офіційно-ділового стилю. Слід пам'ятати, що мова офіційно-ділового стилю повинна відповідати нормам сучасної української літературної мови відповідно до чинного правопису.

Основу текстів фахового спрямування становить загальноповсюдженна, однозначна лексика. З метою уникнення різних тлумачень багатозначні слова вживають тільки у прямому значенні, яке визначено контекстом. Наприклад: *Акт* укладається колегіально кількома службовими особами. Відповідно до *термінів*, на які укладено план, розрізняють кілька їх груп. Цивільно-правовий договір – це письмова угода двох чи більше *сторін*, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

В офіційно-діловому стилі обмежено використовуються синоніми, оскільки ця семантична група слів майже завжди привносить у зміст тексту нові відтінки значення: *ліки, медикаменти, лік, лікарство, зілля, бальзам, панацея; виснаження, безсилля, ослаблення, слабкість, кволість, знемога, виснага, змора, астенія*.

Не рекомендується також вживати в одному тексті ділових паперів абсолютні синоніми: *симптом – ознака; баланс – рівновага; секреція – виділення; апатія – байдужість; адаптація – пристосування*.

Яскраво виражений стилістичний потенціал у текстах офіційно-ділового стилю мають антоніми. Це зумовлено їхньою здатністю давати контрастну характеристику предметам, явищам, діям. Наприклад: *укладання – розірвання; запит – відповідь; згода – відмова; підтвердження – заперечення; позитивний – негативний; ствердна – заперечна; від'ємний – додатний; малочисленні – багаточисленні; присутність – відсутність*.

Омоніми як слова, які однаково пишуться і звучать, але

мають різне лексичне значення, у мові ділових паперів не вживаються. Основною сферою їх функціонування є художній та публіцистичний стилі. Наприклад: *стан* (умови, ситуація), *стан* (талія); *орган* (частина тіла) – *орган* (музичний інструмент); *Вікторія* (ім'я) – *вікторія* (в значенні перемога); *мати* (імен.) – *мати* – (дієсл.).

Часто омоніми сплутують із багатозначними словами, значення яких завжди пов'язані між собою. Наприклад: *операція*: 1. Хірургічне втручання з лікувальною метою за деяких захворювань або поранень. 2. Сукупність бойових дій, підпорядкованих єдиній меті, єдиному завданню або одна така дія. 3. Дія, спрямована на виконання якої-небудь задачі. 4. Фінансова, торговельна і т.ін. угода. 5. Дія, спрямована на становлення, зміну чи припинення правовідносин юридичних та фізичних осіб. 6. Перехід фінансового інструменту від однієї особи до іншої. 7. У системах обробки інформації – чітко визначена дія над одним чи кількома об'єктами, що створює новий об'єкт. 8. розм. Яка-небудь дія або ряд дій, об'єднаних спільною метою (Великий тлумачний словник сучасної української мови).

Вживання паронімів у текстах ділових документів може призводити до перекручування слів сучасної української літературної мови, помилкового вживання одного слова замість іншого, внаслідок чого спотворюється зміст повідомлюваного. Ці семантичні групи слів використовують у розмовному, художньому, публіцистичному стилях для надання іронічного, сатиричного відтінку висловлюванню. Наприклад: *хронічний* – *хронікальний*; *професійний* – *професіональний*; *рецептний* – *рецепторний*; *програмний* – *програмовий*; *талан* – *талант*; *гармонійний* – *гармонічний*; *причинний* – *причиновий*.

Отже, зміст текстів офіційно-ділового стилю реалізується через систему мовних засобів, які регулюються стильовими нормами. Найчіткіше мовні особливості текстів ділових паперів простежуються у лексиці сучасної української літературної мови.

РОЛЬ МОВНИХ КОМУНІКАЦІЙ І БІОЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ

Сучасне коло соціальних і медичних проблем вимагає від медичного працівника володіти не лише вузькопрофесійними знаннями і технологіями, а й бути обізнаним у тонкощах людського спілкування, мати розвинені комунікативні навички, бути духовно багатою особистістю зі сформованими морально-етичними цінностями. Інформаційний простір сучасної України створює небезпечні для суспільства мотивації на нездоровий та небезпечний спосіб життя. Споживач не має прямої можливості впливу на його зміст. З різних причин діти ще у шкільні роки отримують негативний соціальний вплив через засоби масової інформації, які рекламують алкоголь, шкідливі звички серед дорослого оточення тощо [1].

Сучасний стрімкий розвиток біологічної науки відкрив принципово нові методи лікування хворих, відтворення організмів, нові можливості в розвитку біотехнологій. Коло проблем, що вимагають розгляду з позицій біоетики включає зокрема біоетику допоміжних репродуктивних технологій і профілактики вроджених вад розвитку; біоетичні аспекти клінічних випробувань, реєстрації нових лікарських засобів і медичних технологій; етичні аспекти клінічної практики; експерименти на тваринах і альтернативні методи досліджень у біології й медицині; екологічну етику і безпеку сільськогосподарської продукції.

Тому медичні університети повинні готувати медиків, які, окрім лікування, зможуть надавати духовний, цілісний супровід хворим і шанувати життя від його зачаття аж до смерті. Для Заходу Україна є чистим листком, на якому можна писати, що завгодно, бо тут немає відповідного законодавства щодо біоетики. Скрутна фінансова ситуація в державі породжує додаткову спокусу для людей – звідси сурогатне материнство, «чорний ринок» трансплантації

органів. За це відповідальною є не тільки Україна, а й країни, які використовують слабкість таких держав.

Традиційна духовно-релігійна орієнтація українського народу є сприятливим підґрунтям для поширення біоетичних знань у суспільстві. Духовне джерело – церква може сприяти поширенню персоналістичної концепції біоетики, яка проголошує високу цінність особистості людини, людського життя, підносить розуміння гідності людини.

Запровадження викладання біоетики у медичному університеті сприятиме формуванню особистості майбутнього лікаря на засадах людяності, альтруїзму та обов'язку у відношенні до хворого. Поширення персоналістичної моделі біоетики сприяє розвитку духовно багатой особистості, яка діє на основі принципів милосердя, чесності, працьовитості. Дана система поглядів носить екуменічний характер, включає порівняльний аналіз поглядів і понять, які відносяться як до загальнолюдської, так і до християнської етики.

ЛІТЕРАТУРА

1. До питання про роль біоетики в подоланні проблеми паління та тютюнозалежності / Волосовець О.П., Кривопустов С.П., Логінова І.О., Черній О.Ф. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти”. – Львів, 2009. – С.103–104.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ. УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА МОВА В ДІАХРОНІЇ

УДК: 81'271:64.253

*Бойцанюк С. І., Гасюк Н. В.
м. Тернопіль*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Професійне мовлення майбутніх лікарів є обов'язковою складовою їхньої фахової готовності. Від знання медичної термінології, уміння спілкуватися з хворим, переконати його, заспокоїти у значній мірі залежить успіх лікування. Різноманітність функцій професійного мовлення фахівців галузі охорони здоров'я (інформативна, орієнтаційна, конативна, апелятивна, емоційна, комунікативна, волонтеративна, мотиваційна, розвиваюча, організаторська) свідчить про багатство мовного впливу медичних працівників й про те, що при вмілому користуванні всім діапазоном мовленнєвої функціональності, її зовнішньої виразної атрибутивності мовлення є одним із найважливіших знарядь лікарської майстерності [3, с. 154-158, 4, с. 53-54]. Основи професійного мовлення медичних працівників мають бути закладені під час навчання у вищих закладах освіти.

Мовна підготовка майбутніх медичних працівників повинна бути спрямована на формування діалогічної культури, тому що конкурентоспроможну професійну діяльність можуть здійснювати лише ті фахівці, які мають високу загальну культуру, сформовану культуру професійної діяльності й міжкультурного спілкування, а також такі особистості, котрі здатні цілеспрямовано здобувати нові знання, конструктивно мислити та толерантно спілкуватися [1, с. 36-37, 2, с. 43-47].

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 36-38

2. Основи медичної етики / Назар П. С., Віденський Ю. Г., Грандо О. А. – К.: Здоров'я, 2002. – 344с.
3. Філоненко М. Психологія спілкування. Навчальний посібник / К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
4. Цісар Т. І. Культура мовлення медика / Т. І. Цісар. – Кам'янець-Подільський, 2003. – 296 с.

УДК 378.016:811.161

*Вікторіна О. М., Галайбіда О. В., Задорожна О. М.
м. Кіровоград, м. Кам'янець-Подільський,
м. Тернопіль*

РОБОТА З ТЕКСТОТВІРНИМИ НАВИЧКАМИ СТУДЕНТІВ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Одним із найважливіших завдань програми підготовки фахівця-педагога є формування компетентної мовної особистості, котра здатна правильно, чітко, логічно, виразно, образно, багато і змістовно вербалізувати свої думки. Важливу роль у цьому процесі відіграє викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Досвід викладання предмета засвідчує, що, незважаючи на орієнтованість завдань Зовнішнього незалежного оцінювання на творення та інтерпретацію текстів, студенти демонструють слабкі знання синтаксичних норм, лінгвістики тексту та комунікативних якостей української літературної мови. Аналіз індивідуальних навчально-дослідних завдань та курсових робіт студентів історичних факультетів вишів Кіровограда, Кам'янця-Подільського і Тернополя дає підстави констатувати, що формулювання теми, мети та завдань наукової розвідки, логічне вибудовування структури тексту, використання мовних засобів текстового зв'язку є складним завданням для авторів праць. Одержані результати зумовили вибір актуальної на сьогодні теми розвідки.

Вміння будувати текст – найважливіший аспект роботи освітянина. Від цього вміння залежить спроможність

дохідливо пояснити навчальний матеріал на уроці, доповнити та узагальнити відповіді учнів, здатність відстояти свою позицію у дискусії, прищепити школярам цікавість до предмета, який викладає педагог. Не слід забувати про те, що вчитель повсякчас повинен бути прикладом для наслідування, що часто учні говорять і думають його фразами. Тому на заняттях із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» виникає потреба акцентувати на текстотвірній діяльності.

Враховуючи досвід провідних методистів, нами було розроблено комплекс завдань для студентів історичного факультету, під час виконання яких вони створюватимуть власні висловлювання та здійснюватимуть різнорівневий аналіз текстів наукового, офіційно-ділового та публіцистичного стилів. Зауважимо, що нормативна програма викладання дисципліни (автори С. Шевчук, І. Клименко), за якою працюємо у всіх педагогічних закладах вищої освіти і яку укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчання у вищій школі, передбачає використання текстів спеціальної тематики, роботу із галузевою термінологією, студіювання особливостей побудови та оформлення документів, які найбільше використовуються у певній професійній сфері, підготовку повідомлень, пов'язаних із обраним фахом. Тому у методичне забезпечення програми «Українська мова (за професійним спрямуванням)» включено комплекс завдань, спрямованих на покращення якості текстотвірних навичок студентів. Цей комплекс передбачає формування, шліфування, закріплення та вміння застосовувати знання про комунікативні якості літературної мови, вміння продукувати та використовувати засоби зв'язку між компонентами тексту. Таку роботу, на нашу думку, слід здійснювати під час вивчення тем «Державна мова – мова професійного спілкування», «Лексико-фразеологічні норми. Лексикографія», «Синтаксичні норми», «Пунктуаційні норми», «Текст. Стили сучасної української мови», «Офіційно-діловий стиль», «Науковий стиль. Наукові тексти», «Галузеві терміносистеми української мови», «Комунікативні компетенції мовної особистості», «Культура

усного мовлення», «Теоретичні і практичні аспекти публічного виступу».

Слід зазначити, що у процесі добору текстів для аналізу, формулювання тем для виступів, завдань до практичних занять ми дбали про професійний розвиток майбутнього фахівця та виховання національносвідомого громадянина.

УДК 378.016:811.161

*Головата Л. М., Костюк Л. В.
м. Тернопіль*

ЗНАЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ-ІСТОРИКА

У сучасному трансформаційному періоді соціально-економічного, політичного, духовно-морального життя демократичної України, на етапі розбудови держави, ускладненому кризовими явищами розладнання суспільної свідомості і зниження моральності соціуму, суттєво посилюються вимоги до професійної підготовки учителів історії. Від майбутніх учителів історії вимагається не лише ґрунтовне засвоєння фахових знань і вмінь, а й високий рівень інтелектуального розвитку, громадянської позиції, національної свідомості, соціальної компетентності, активного і відповідального ставлення до життя, самостійності і гнучкості мислення, готовності до ефективного розв'язання проблемних ситуацій, здатності до постійного особистісного й професійного самовдосконалення. Уміння спілкуватися мовою обраного фаху сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, формує навички грамотного оформлення думки і, відповідно, вміння коректно пояснювати навчальний матеріал на уроках, допомагає орієнтуватися в професійній діяльності та ділових контактах. Вироблення цих умінь відбувається у процесі вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», котра передбачена навчальним планом підготовки бакалавра для вивчення упродовж третього,

четвертого і п'ятого семестрів.

Нормативна програма дисципліни, розроблена викладачами Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова С. В. Шевчук та І. В. Клименко і затверджена наказом МОН України від 21.12.2009 № 1150. Структурування здійснено відповідно до кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Лінгводидактичний матеріал згруповано у три змістові модулі.

Система завдань спрямована на вдосконалення вмінь розрізняти види і форми спілкування, добирати мовні засоби у контексті створюваного чи аналізованого висловлювання відповідно до сфери професійної діяльності, добирати синоніми, антоніми, фразеологізми і вживати їх відповідно до значення, орієнтуватися у термінологічному комплексі, що стосується обраного майбутнього фаху; аналізувати специфіку термінів; дотримуватися національних стандартів системи термінології, розумітися на тенденціях термінотворення, перекладати з іноземних мов історичні наукові тексти, документи, архівні матеріали.

Як наслідок вивчення дисципліни формується мовна компетенція майбутніх фахівців, що містить знання і практичне оволодіння нормами літературної професійної мови; посилюється самоконтроль за дотриманням мовних норм у спілкуванні, виробляються уміння і навички оптимальної мовної поведінки у професійній сфері, покращується нормативність усного й писемного мовлення, зорієнтованого на професійну специфіку, виробляється система оперування фаховою термінологією, редагування і перекладу наукових текстів.

Отже, навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» належить до базових курсів підготовки бакалавра історичної галузі. Значення цієї дисципліни полягає у виробленні вмінь будувати усне та письмове фахове повідомлення відповідно до стилю та типу мовлення, що сприятиме коректній інтерпретації програмного матеріалу для учнів різного віку та рівня підготовки.

ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ ПЕДАГОГІВ

Видатною постаттю в історії вітчизняної педагогіки є М. Драгоманов (1841-1895), який утверджував ідею навчання та виховання на матеріалі української культури. Він вважав, що освіта повинна здійснюватися з використанням народної словесності, яка яскраво та правдиво відображає історію народу, його життя і побут, духовні прагнення. Необхідно розвивати розумові навички та почуття саме рідною мовою. Однією з ознак нації є мова, яку М. Драгоманов вважав способом морального зв'язку між людьми, внаслідок чого вона є не лише засобом навчання, а також основою для розумового, морального та естетичного розвитку особистості. Завдання педагога полягає в тому, щоб навчити індивіда аналізувати життєві факти, осмислено читати і робити певні висновки, а для цього важливо навчання починати саме рідною мовою. Розвиток за допомогою мови полягає у тому, що відбувається усвідомлення близькості образів, яка виражається близькістю слів. Такого усвідомлення можна досягти лише в тому випадку, якщо воно відбувається на основі рідної мови [2, с. 371].

На необхідності розвитку здібностей наголошував Б. Грінченко, видатний український вчений-педагог, перекладач, мовознавець, мислитель-гуманіст. Навчання рідною мовою – один із провідних принципів його освітньої системи. Беручи до уваги досвід прогресивних педагогів, психологів, мовознавців, учений розвинув їхні думки щодо діалектичної єдності мови і мислення, наголошуючи на тому, що мова є виразником найістотніших національних ознак – психологічних, світоглядних, етнографічних. Педагогічна потреба навчання рідною мовою безперечна: “Діти, що вчаться своєю рідною мовою, розумніші, думкою вони

моторніші, ніж ті, кому затуркують голову мовою чужою” [1, с. 6].

Аналогічні думки відзначаємо в німецькій педагогіці. Й.-Ф. Гербарт (1776-1841), його учні і прихильники підтримували практичну користь рідної мови і заявляли, що в жодному разі не можна жертвувати нею задля іншої [3, с. 67]. Навпаки, при вивченні рідної мови потрібно висунути на перший план суто практичну сторону – вивчення зразкових творів з метою вироблення правильного і красивого усного й писемного мовлення, і детально зупинився на літературному читанні. Вони вдало підкреслювали необхідність вмілого відбору літературних творів, у яких особливе місце належало заучуванню напам'ять кращих літературних уривків. Гербартіанці наголошували на важливості складання плану того, що дитині необхідно запам'ятати, виділити об'єкт і робити короткі пояснення до кожного пункту. Дослідженню граматичної будови мови сприяє спекулятивний інтерес. Різні граматичні форми мов спонукають учня до порівнянь різноманітних комбінацій та сприяють умінню аналізувати і робити логічні операції. Граматика повинна подаватися в тій послідовності, в якій вона потрібна для читання літератури.

Як свідчить історія педагогіки, щоб досягти розуміння, засвоєння і відчуття художніх образів та реалій дійсності, слід скористатися живою народною словесністю, а наукові відомості варто викладати якомога ближче до понять і мови учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грінченко Б. Д. Якої нам треба школи / Б. Д. Грінченко. – 4-те вид. – К. : Криниця, 1917. – 31 с.
2. Драгоманов М.П. Статті, розвідки, дописи. Вибрані листи / М.П. Драгоманов // Літературно-публіцистичні праці: в 2 т. – К.: Наукова думка, 1970. – Т. 2. – 458 с.
3. Coriand, R.: Der Herbartianismus – die vergessene Wissenschaftsgeschichte / Rotraud Coriand. – Klinkhardt: Bad Heilbrunn, 2003. – 310 S.

ПОСІБНИК “УКРАЇНСЬКА МОВА ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ” ЯК ЗАСІБ ЗАСВОЄННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ НОРМ

Останнім часом поживалася робота над створенням та виданням підручників і посібників з української мови як іноземної. Це зумовлено багатьма чинниками, зокрема й тим, що донедавна основною мовою навчання іноземних студентів в Україні була російська.

Минулого року у видавництві ТДМУ «Укрмедкнига» вийшов посібник “Українська мова для іноземних студентів”, який має на меті ознайомитися з питаннями історії та культури сучасної української літературної мови, оволодіти основними орфоепічними, орфографічними, лексичними, граматичними і стилістичними нормами, а також сформувати уміння й навички професійного спілкування та оформлення ділових паперів.

Автори книги – викладачі кафедри українознавства Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, де на основі досвіду американських і європейських вищих медичних навчальних закладів запроваджено нову форму організації навчального процесу за кредитно-модульною системою із застосуванням методики “єдиного дня”, семестрового тестового контролю знань студентів університетським незалежним центром тестування, мережевої навчальної системи на основі Інтернет-технологій, що є аналогом сучасної європейської системи (Віденський медичний університет) і докорінно відрізняється від прийнятої в інших українських університетах. У зазначеному посібнику враховано вимоги методики “єдиного дня”, щоденного та семестрового тестового контролю в системі Moodle.

Посібник призначений для студентів першого курсу й побудований на основі навчальної програми лікувального

факультету. Він містить дві частини: “Іноземна українська мова” та “Українська мова (за професійним спрямуванням)”.

У розділі “Іноземна українська мова” автори надають найважливіші відомості з графіки та фонетики сучасної української літературної мови (поділ на голосні й приголосні, звукові значення літер, складоподіл тощо), поступово вводять окремі розмовні теми (“Знайомство”, “Моя сім’я”, “Моя кімната”, “Університет”) і, спираючись на вивчене, представляють граматичний матеріал: частини мови (іменник, прикметник, займенник, числівник, дієслово, прислівник), їхні ознаки й граматичні категорії та основні поняття синтаксису (словосполучення, просте речення, складне речення).

Розділ “Українська мова (за професійним спрямуванням)” містить зразки ділових паперів, тексти та найбільш уживану лексику професійної сфери; відомості про українську мову; завдання для розвитку навичок діалогічного мовлення тощо. Основна мета цієї частини книги – розширити знання студентів про Україну та її місце у світі, засвоїти основні види документів, сформувані вміння користуватися різними мовленнєвими формулами у майбутній професійній діяльності.

Працюючи над посібником, автори врахували комплексний та індивідуальний підходи у вивченні іноземної мови, які передбачають оволодіння знаннями для здійснення майбутньої професійної діяльності. Посібник містить завдання, спрямовані на засвоєння та закріплення необхідного словникового запасу, розвиток мислення, формування мовленнєвих навичок і збагачення творчого потенціалу іноземного студента-медика. Ці фактори визначають структуру окремих занять, що забезпечує цілісну, струнку, послідовну систему співпраці викладача та студента.

На думку авторів, книга допоможе студентам-іноземцям засвоїти основні норми сучасної української літературної мови та сформувані навички усного й писемного професійного спілкування.

ЗАПОЗИЧЕННЯ В НАУКОВІЙ МОВІ

У науковому мовленні широко використовують абстрактну лексику, яка відображає якість, взаємозв'язок, дію, сукупність.

Кожна галузь науки оперує певними термінами. Поширеними є терміни, утворені на власне українській основі (*корінь, наголос, довкілля, дослідник*). Однак часто в науковому тексті трапляються терміни, що походять з іноземних мов: *кворум, презентація, апробувати*, тощо. Наявність запозиченої лексики в системі будь-якої мови — це свідчення контактів мови-реципієнта з іншими мовами, спорідненими і неспорідненими, на різних етапах спільного історичного поступу.

Лексичні запозичення в мові зумовлюють зовнішні і внутрішні чинники. Зовнішні чинники: культурні, економічні, наукові контакти між українцями та іншими народами; поява міжнародних телекомунікаційних мереж, посилення впливу мас-медіа та реклами; авторитетність мови-джерела (наприклад, вплив французької мови у XVII—XVIII ст., сьогодні перевагу має англійська мова).

Внутрішніми чинниками вважають номінативну необхідність; відсутність в українській мові відповідного слова для називання нових предметів, явищ, понять (*плеєр, дисплей, кастинг*); необхідність розмежування близьких за змістом, але різних понять (*стиліст — гример, брифінг — прес-конференція*); більш точне позначення поняття (*кутюр'є* — не просто кравець, а модельєр модного одягу, спеціаліст, що розробляє авторські моделі одягу); тенденцію до заміни словосполучень та описових зворотів однослівними найменуваннями (*саміт* — зустріч на найвищому рівні).

Більшість запозичених слів має відповідники українською мовою: *інтерація* — *взаємодія*; *спорадичний* — *поодинокий*; *варіабельний* — *змінний, мінливий*;

*акумулювати — нагромаджувати, накопичувати;
вербалізувати — висловлювати.*

УДК 811.161.2'271.1'367

*Мельничук О.М., Сілевич Л.І
м. Івано-Франківськ*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Українська мова – державна мова України, вільне володіння нею сприяє реалізації творчих можливостей кожної людини в усіх сферах життя, її духовному вдосконаленню та розвитку національної самосвідомості. Критерієм освіченості й вихованості є висока мовна культура, яка передбачає знання основних законів мови і мовлення, їхньої природи, норм літературної мови та її різновидів, вільне володіння багатством виражальних мовних засобів.

Мета вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)» полягає у досягненні кінцевих цілей, які встановлюються на основі ОПП підготовки медика за фахом відповідно до навчальної програми (гуманітарна освіта) і є основою для побудови змісту навчальної дисципліни. Опис цілей сформульований через перелік умінь у вигляді цільових завдань (дій). На підставі кінцевих цілей до кожної теми сформульовані конкретні завдання у вигляді переліку певних умінь (дій), цільових завдань, що забезпечують досягнення кінцевої мети вивчення дисципліни.

Кінцеві цілі дисципліни:

- використовувати різноманітні мовні засоби відповідно до сфери і мети висловлювання;
- використовувати фахову нормативну лексику;
- демонструвати культуру писемного та усного мовлення;
- опрацьовувати наукові медичні тексти, оформляти та укладати ділові документи.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» як навчальна дисципліна:

- а) ґрунтується на отриманих під час навчання у середній

загальноосвітній школі базових знаннях з української мови та літератури й інтегрується з дисциплінами українознавчого спрямування та з іншими дисциплінами на рівні використання фахової нормативної лексики;

б) закладає основи вивчення студентами української мови, культурології, філософії, інших гуманітарних і медичних дисциплін, що передбачає інтеграцію з цими дисциплінами та формування умінь застосовувати знання з української мови у процесі подальшого навчання та у професійній діяльності;

в) активно використовує основні положення і висновки соціальної інформатики, книгознавства, бібліотекознавства, історичного джерелознавства, архівознавства, теорії справочництва (діловодства).

Методи активізації та інтенсифікації навчання:

діагностування (усне опитування згідно з розробленими викладачем методичними вказівками, бесіда, спостереження, тестування, контрольні й самостійні роботи); *інформування* (виготовлення індивідуальних папок із зразками професійної медичної документації, демонстрація, консультування, розповідь, групове навчання, підсумковий тестовий модульний контроль); *самостійна робота* (написання та виголошення рефератів, дослідження наукових та інформаційних джерел, здійснення мовних розвідок); *практична робота* (виконання тренувальних вправ та завдань); *розвиток творчої діяльності* (здійснення мовних розвідок); *операційний метод* (ділові ігри, самокритика, розв'язання комунікативних ситуацій).

Отже, зростання ролі української професійної мови у вирішенні завдань гуманітаризації навчально-виховного процесу у вищих навчальних медичних закладах актуалізує створення нової системи духовних цінностей, що спираються на віковічне прагнення українського народу до державності та незалежності.

УДК 811.161.2(07)

*Шеремета Л.П.
м. Тернопіль*

**СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ**

Інтеграція та глобалізація інформаційних і культурних процесів зумовлюють потреби модернізації освітньої системи України за всіма напрямками, що вимагає розробки концептуальних засад у кожному з них. Одним із таких напрямів і важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору є навчання іноземних студентів, що неможливе без їх мовної підготовки.

Мовна підготовка іноземних студентів повинна ураховувати їхні потреби в отриманні якісної освіти, що сприятиме подальшому особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських вищих навчальних закладів, української системи освіти. Основним завдання викладача української мови є вироблення у студентів умінь і навичок комунікативно виправдано користуватися засобами української мови в різних життєвих ситуаціях, сприймати діалогічне мовлення, вести діалог.

В системі вправ для навчання діалогічного мовлення виділяють 4 групи: 1) вправи для навчання «реплікування»; 2) вправи на засвоєння діалогічних єдностей різних видів; 3) вправи на створення мікродіалогів; 4) вправи на створення діалогів різних функціональних типів.

Метою вправ I групи є навчити студентів швидко й адекватно реагувати на подані репліки. Сюди входять умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні та репродуктивні вправи: на імітацію, підстановку, відповіді на запитання, повідомлення або запит певної інформації.

Система вправ II групи передбачає уміння студентів самостійно вживати різні види діалогічних єдностей. Сюди відносимо умовно-комунікативні рецептивно-продуктивні вправи на обмін репліками.

III група вправ спрямована на формування у студентів умінь об'єднувати засвоєні ними діалогічні єдності у мікродіалоги. До цієї групи входять комунікативні рецептивно-продуктивні вправи нижчого рівня, які допускають використання штучно створених вербальних опор. Доцільно перед виконанням вправ цієї групи дати послухати студентам мікродіалоги-зразки.

Мета вправ IV групи – навчити студентів створювати власні діалоги різних функціональних типів; це вправи комунікативні рецептивно-продуктивні.

Робимо висновок, що уся ця система вправ спрямована на формування у студентів навичок діалогічного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іноземна (українська) мова за професійним спрямуванням. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/sus_dusct/rob_prog/en/med/lik/ptn/Foreign%20\(Ukrainian\)%20Language%20\(for%20Professional%20Purpose\)...html](http://www.intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/sus_dusct/rob_prog/en/med/lik/ptn/Foreign%20(Ukrainian)%20Language%20(for%20Professional%20Purpose)...html). – Загол. із екрану. – Мова укр.

2. Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/2012-conz-zak.doc>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

3. Палихата Е.Я. Методика навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи [Текст] / Е.Я. Палихата. – Тернопіль: ТДПУ імені Володимира Гнатюка, 2002. – 272 с.

УДК 811.161.2'271:61

*Юкало В.Я.
м. Тернопіль*

ДВІ КОДИФІКАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ

Аналіз сучасного стандарту медичної документації, зокрема незмінної частини текстів медичних облікових документів, що використовується в стаціонарах лікувально-профілактичних закладів і в поліклініках (амбулаторіях), засвідчує проникнення в кодифіковану літературну мову ненормативних мовних стереотипів.

Цей тип мови можна спостерігати в навчальних посібниках *Крок 1*, *Крок 2*, який формують із завдань, підготовлених провідними спеціалістами України, у поданих до друку тезах, статтях, розділах підручників, навчальних

посібників авторів-медичних працівників з різних регіонів України.

Ці факти свідчать, що разом з формуванням медичної професійної мови нині відбувається т. з. її «забруднення». Його причини очевидно як в тому, що недостатньо вивчені слабкі норми медичної професійної мови, недостатньо кваліфіковані в питаннях медичної професійної мови літературні редактори, так і в психології багатьох медичних працівників, які вважають, що якщо вони говорять українською, то вже її досконало знають – і записують у стандарт ту мову, якою вони розмовляють, редактори її дещо «окультурнюють» (як вміють, і як їм дозволяють автори-медики).

Тому є підстави виділити **забруднений різновид медичної професійної мови**. Він містить як мовні стереотипи, кодифіковані в медичних словниках різних років (у т. ч. маркери українськості мовця і тексту), так і значну частину розмовних, просторічних, суржикових стереотипів, регулярно застосовується лікарями усіх регіонів України в офіційній комунікації замість медичної професійної мови (літературної) і сприймається мовцями-медичними працівниками як «правильна» українська медична професійна мова.

Це своєрідний суржик, але такий, що реалізується не в невимушеній розмовній комунікації, а мовний різновид, що функціонує замість літературної мови в жанрах офіційної комунікації, як усної так і писемної, дещо «окультурнений» і кодифікований.

Тому є підстави стверджувати, що на сьогодні маємо дві кодифікації, засвідчені у медичних словниках і в частині офіційних видань МОЗ України. Така ситуація вимагає пильної уваги фахівців-мовознавців, які дбають про вироблення загальнолітературної норми. Важливо формувати мовну культуру українського лікаря, насамперед майбутнього. Потребує удосконалення й система рецензування стандартів.

ДО ПИТАННЯ ПРО КАТЕГОРІАЛЬНЕ УНОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ „КОМУНІКАТИВНА ПРОФЕСІОГРАМА ФАХІВЦЯ”

✓ Становлення мовно-мовленнєвої особистості фахівця, безперечно, є тривалим та кропітким процесом, що здійснюється як за участю наставника (викладача), так і за умови постійного самовдосконалення. Основне завдання навчальної дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)” полягає у тому, щоб на основі отриманої на базі середньої школи мовної освіти сформувати комунікативну компетентність майбутніх фахівців, що містить знання й практичне оволодіння нормами літературної професійної мови.

✓ **Актуальність** обраної теми зумовлена недостатньою розробленістю категоріального апарату курсу; неоднозначністю тлумачення деяких понять.

✓ Різним аспектам української мови професійного спілкування присвятили свої навчально-методичні та наукові праці З. Мацюк, М. Пентилюк, І. Кочан, Н. Станкевич, Н. Бабич, Л. Мацько, Л. Кравець, В. Михайлюк, А. Крижанівський, С. Шевчук, О. Кубрак, А. Коваль, В. Жайворонок, О. Тищенко, Г. Чайка, О. Когут, О. Мацько, Г. Сагач, Т. Чмут, Ю. Палеха, Ф. Хміль, М. Зубков, В. Різун, О. Семенов та ін.

✓ Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку української мови професійного спрямування відбувається процес уніфікації її термінологічного апарату, розроблення нових тем, вивчення яких спричиняють суспільні зміни. На підставі сказаного, визначаємо **мету цієї статті** – окреслити складники комунікативної професіограми фахівця як ключового поняття курсу „Українська мова (за професійним спрямуванням)”.

✓ *Комунікативна професіограма фахівця* – це мовний портрет фахівця з погляду володіння ним комунікативними

техніками під час роботи з документами; ведення міжособистісного й соціального діалогу; публічного виступу. Загалом виокремлюють такі види означених технік, які більшою чи меншою мірою виявляються у різних професіях, – мовчання, емпатичне слухання, прояснення, рефлексивна вербалізація, інтерпретація, саморозкриття, конфронтація, підведення підсумків [4, с. 46–48].

✓ Поряд із поняттям „комунікація” функціонує поняття „спілкування”. Спільними ознаками обох понять вважають їхню співвіднесеність із процесом обміну й передавання інформації та зв’язок із мовою як засобом кодування інформації; відмінності – у тому, що український термін „спілкування” доречніше означає міжособистісну взаємодію, а інтернаціоналізм „комунікація” – інформаційний обмін більшого масштабу, наприклад, у групах, між групами чи загалом у суспільстві. З огляду на це, вважаємо доречним у межах певного фаху вживати поняття „спілкувальна професіограма” (наприклад, лікаря загальної практики, вчителя початкових класів, менеджера). У цій розвідці використовуватимемо ознакове поняття „комунікативна”, позаяк йтиметься про мовний портрет будь-якого фахівці, а не конкретного.

✓ *Робота з документами* як один із складників комунікативної професіограми передбачає формування таких документознавчих знань, умінь та навччок: класифікація документів; визначення особливостей їх основних типів та видів; дотримання правових, технічних, логічних та лінгвістичних вимог під час укладання ділових паперів. Безсумнівно, що у різних видах фахової діяльності оволодіння окресленими ознаками вказуватиме на професіоналізм працівника. Наприклад, лікар, вчитель як працівники повинні грамотно уміти написати заяву, службову записку, оголошення тощо; військовий – рапорт; інспектор – акт тощо.

✓ *Міжособистісний і соціальний діалог*, наступний складник професіограми фахівця, відбувається в певній комунікативній ситуації, яку представляють такими компонентами: комуніканти (адресант, адресат), повідомлення, канал комунікації, інформаційний шум,

фільтри, зворотний зв'язок, контекст і ситуація, засоби комунікації [1, с. 7–9]. Не викликає жодного сумніву необхідність налагодження ділових, доброзичливих стосунків із керівництвом закладу, де працює фахівець, колегами по роботі, вузькопрофесійними співрозмовниками (батьками, учнями – для вчителя, пацієнтами – для лікаря, відвідувачами – службовцю). Окрім цього, означені компоненти варто взяти до уваги під час співбесіди з роботодавцем, знайомством із колективом.

✓ *Публічний виступ*, завершальний складник комунікативної професіограми фахівця, – один із видів усного ділового спілкування, зреалізовується як громадсько-політична промова (лекції на громадсько-політичні теми, виступи на мітингах, на виборах, звітні доповіді, політичні огляди); академічна промова (наукові доповіді, навчальні лекції, наукові дискусії); промови з нагоди урочистих зустрічей (ювілейні промови, вітання, тости) [2, с. 201]. Кожен із перелічених видів має відповідне призначення – поінформувати, переконати чи створити настрій у відповідної аудиторії. Поряд із цим названий складник вирізняється тим, що оволодіння його основами є запорукою формування лідерських якостей.

✓ *Формування комунікативної професіограми фахівця* здійснюється за участю трьох окреслених складників у єдності із лінгвістичними знаннями, комунікативними техніками, культуромовними нормами та ознаками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавура О. Ділова українська мова : навч. посібник [для студ. вищої школи] / О. Гавура, О. Коноплицька. – Тернопіль : Новий колір, 2011. – 198 с.
2. Ділова українська мова : [навч. посібн.] / О.Д. Горбул, Л.І. Галузинський, Т.І. Ситнік, С.А. Яременко. – К. : Знання, 2000. – 225 с.
3. Полтавська О.М. Вивчення української мови (за професійним спрямуванням) : теоретичний і практичний аспекти ; [навч. посібн.] / Полтавська О.М. – Алчевськ : ДонДТУ, 2009. – 189 с.

4. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція : [навч. посібн.] ; модульно-рейтинговий курс / Цимбалюк І.М. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Професіонал, 2007. – 656 с.
5. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник] / С.В. Шевчук, І.В. Клименко. – [2-ге вид., випр. і доповнен.] – К. : Алерта, 2011. – 696 с.

ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ. МОВНА НОРМА І МОВНА ПРАКТИКА

УДК: 81'373.001.4:61

*Бойцанюк С. І., Перебейнос О. П.,
Островський П. Ю.
м. Тернопіль*

МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Формування наступної генерації українських лікарів неможливе без опанування фахової мови як на рівні міжнародної наукової термінології, так і на рівні медичної лексики, що має національні корені.

Вирішення проблеми взаємодії національних і міжнародних компонентів у клінічній терміносистемі пов'язується з трьома основними аспектами: 1) врахування традицій терміновживання, які в медицині склалися протягом століть; 2) доцільність використання наявних у рідній мові еквівалентних термінів до іншомовних; 3) творення нових термінів за словотвірними моделями української мови.

Термінологія як сукупність термінів є невід'ємною складовою частиною словникового запасу будь-якої мови. Оскільки основне призначення термінів – назвати та максимально коректно визначити кожне конкретне явище чи предмет у тій чи іншій галузі науки, трактування терміну мусить бути однозначне, а існування декількох різних назв для одного й того ж поняття є небажаним, тому що може викликати помилки та неточності.

На завершення доцільно пригадати відомий вислів давньоримського мудреця Petronius – Quidquid discis, tibi discis (щоб ти не вчив, ти вчиш для себе).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фахова мова медика: Підручник / Співавтори: Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П. – К.: Здоров'я, 2001. – 392 с.

2. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря : Навч. посіб. для студ. вищ. мед. закл. освіти III-IV рівнів акредитації / Н.П. Литвиненко, Н.В. Місник; Нац. мед. ун-т ім. О.О. Богомольця. – 2-е вид., доповн. – К. : «Книга Плюс», 2001. – 173 с.

УДК 81'243:378.14:614.23

*Бондаренко Ю.І., Потіха Н.Я.,
Сатурська Г.С., Демкович А.Є., Дзига С.В.,
Бакалець О.В., Денефіль О.В.
м. Тернопіль*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ

Основою професійної підготовки є комунікативна компетенція, тобто вміння говорити, запитувати, відповідати, аргументувати, переконувати, висловлювати точно і ясно свою думку, правильно поводити себе в конкретній ситуації. Розмовний стиль, зокрема його різновид – розмовно-професійний, на нашу думку, є необхідним елементом навчального процесу на всіх рівнях підготовки спеціалістів. Варто проводити на заняттях тренінги, які орієнтуватимуть студентів на створення діалогів чи вміння вступати в дискусію, уважне слухання опонента чи втручання в розмову, висловлення власного погляду чи узагальнення думок тощо. Фахівцю все частіше і частіше приходить використовувати у комунікативних стосунках узагальнені поняття, тобто розуміти «з пів слова». Принцип навчання – самостійне опрацювання матеріалу, некомунікативний контроль знань, використання непаперових засобів накопичення інформації починає збіднювати у студента словниковий запас. Виникає проблема вербального формування думки, донесення її у зрозумілий спосіб до співрозмовника, а врешті-решт, взаєморозуміння. Тому слід враховувати дану тенденцію у щоденному навчанні. Не без підстав студенти самі починають відчувати потребу у більш широкому спілкуванні з викладачами. Бесіда за принципом «питання – відповідь» на даний час застаріла. Студент повинен вміти висловлювати

свою думку про явище з урахуванням всіх відтінків його суті. Доцільно було би практикувати коротку доповідь у межах п'яти хвилин. Вміння стисло висловлювати свою думку з використанням професійної мови – теж є цінним у комунікаційних стосунках.

Звичайно, основою професійної мови завжди повинна бути літературна мова. Тривале обмеження її використання неминуче приведе до збіднення не тільки мовного багажу, але й обмеження професійних здобутків.

УДК 811.161.2'373.46

*Ворона І. І.
м. Тернопіль*

МОВНА НОРМА В МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Розширення функцій української мови вимагає вивчати мовну норму на різних її рівнях у всіх сферах діяльності людини. Сьогодні у вищих навчальних закладах читають курс української мови за професійним спрямуванням. Термінологія – невід'ємна частина мови будь-якої професії. У лінгвістиці нараховується більше десяти вимог, які ставляться до термінів: співвіднесення терміна з поняттям, системність (подвійна, бо він є елементом термінологічної системи і мовної), точність, що пов'язано із внутрішньою формою та мотивованістю терміна, стилістична нейтральність, прагнення до однозначності в межах термінологічного поля, наявність точної дефініції, тенденція до відсутності синонімічних відповідників і нарешті – він повинен відповідати нормам літературної мови [1, с. 736]. А. Крижанівська, В. Лейчик, Д. Лотте, Л. Симоненко, О. Реформатський розглядають мовну нормативність терміна як один із найважливіших критеріїв оцінювання цих одиниць.

Нормативний аспект вивчення термінології пов'язують із правильністю утворення, уживання, вимови та написання термінів, тому що без цього не можна забезпечити загальну повноцінність ні окремого терміна, ані всієї терміносистеми. Різні аспекти цієї проблеми розглядалися у дослідженнях,

присвячених загальним питанням норми (Б. Антоненко-Давидович, К. Гордієнко, С. Караванський, А. Коваль) та нормі саме в термінології (Т. Кияк, О. Радченко).

Питання нормалізації термінів фахових терміносистем набуває значної актуальності в процесі використання певних термінів при підготовці майбутніх спеціалістів. Вирішення невідкладних проблем підготовки висококваліфікованих медичних кадрів, формування наступної генерації українських лікарів неможливе без опанування фахової мови як на рівні міжнародної наукової термінології, так і на рівні медичної лексики, що має національну основу.

Медична термінологія розвивається і нормалізується з урахуванням її національних та міжнародних функцій і визначається специфічною рисою – наявністю переважної кількості термінів іншомовного походження. Взаємодія національних і міжнародних термінів у медичній терміносистемі залежить від трьох основних аспектів: 1) врахування традицій терміновживання, які в медицині склалися протягом століть; 2) доцільність використання наявних українських еквівалентних термінів до іншомовних; 3) творення нових термінів за словотвірними моделями української мови. У процесі нормування терміносистеми має бути відібране найбільш інформативне і зручне слово. Так, О.Тараненко радить: «Пропонуючи відповідником до іншомовного слова слово з питомими компонентами, слід постійно мати на увазі той комплекс семантичних, словотвірних та інших асоціацій, що оточує його і може впливати на його розуміння не зовсім у правильному напрямі» [3, с.8].

Л. О. Симоненко стверджує, що процес нормування будь-якої терміносистеми відбувається на двох рівнях: лексичному та словотворчому. Щоб унормувати на лексичному рівні, необхідно: а) досконало вивчити фахову лексику, що склалася в минулому; б) звести до мінімуму багатозначність та синонімію, на яку так багаті терміносистеми [2, с. 134].

Серед медичних термінів-синонімів переважають міжмовні терміни-дублети – слова, або словосполучення різномовного характеру, які мають ідентичні значення. Такі

дублетні пари представлені здебільшого словами греко-латинського походження та їх українськими відповідниками, які є словотвірною калькою: *геморагія* – *кровотеча*, *неоплазма* – *новоутворення*, *торакальний* – *грудний*, *автоінфекція* – *самозараження*, *гідротерапія* – *водолікування* тощо. Рідше трапляються абсолютні синоніми запозичені з різних мов: *гайморит* (англ.) – *синусит* (лат.), *пародонтоз* (грец.) – *альвеолярна піорея* (лат.), *пневмоконіоз* (грец.) – *силікоз* (лат.) та ін. Для медичної термінології характерним є також використання обох термінів, що є автохтонними утвореннями: *гарячка* – *лихоманка*, *гнояк* – *чиряк*.

Варто зазначити, що національні відповідники можуть іноді порушувати принцип терміносистеми, розпорошуючи її, а міжнародні компоненти дозволяють уніфікувати терміни. Таким чином, синоніми в термінології – явище неоднорідне. Більшість вчених вважають, що термінологічні синоніми небажані і навіть шкідливі, проте термінологія – це частина словникового складу мови, тому синонімія є неминучою властивістю будь-якої терміносистеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
2. Симоненко Л. О. До питання нормування та розбудови української правничої термінології / Л. О. Симоненко // Стан кодифікаційного процесу в Україні : Системність, пріоритети, уніфікація : тези III Всеукраїнської конференції. – К., 1995. – С. 134.
3. Тараненко О. О. Лінгвістичні проблеми української термінології на сучасному етапі / О. О. Тараненко // Українська термінологія і сучасність : матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. – К., 1997. – С. 3–9.

*Гнатюк М. С., Пришляк А. М.,
Татарчук Л. В.
м. Тернопіль*

ДЕЯКІ ВІДХИЛЕННЯ ВІД АНАТОМІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Анатомічна номенклатура – уніфікований перелік анатомічних термінів, затверджених міжнародною асоціацією анатомів. Українська анатомічна номенклатура – це оригінал міжнародної анатомічної номенклатури, де наведені її українські еквіваленти. В 2001 році у видавництві „Здоров’я” була опублікована „Міжнародна анатомічна номенклатура, український стандарт” за редакцією проф. І. І. Бобрика та проф. В. Г. Ковешнікова [1]. Наведена у названій книзі анатомічна термінологія повинна слугувати основою для вживання офіційних анатомічних термінів у журнальних публікаціях, дисертаційних роботах, підручниках з медичних дисциплін, викладанні практичної і теоретичної медицини в закладах освіти України, клінічній медицині та спілкуванні між лікарями. Проте в наукових статтях, монографіях, посібниках і навіть підручниках нерідко зустрічаються відхилення від анатомічної номенклатури. Так, у тексті сучасних наукових публікацій зустрічаються вирази „зміщення петель кишечника, пневматизація кишечника, obturaційна непрохідність кишечника, флегмона кишечника”. Останнього слова у номенклатурі, якою широко користуються медики, немає. Як з наведених вище термінів зрозуміти, де локалізований патологічний процес: у товстій чи тонкій кишці? При вживанні номенклатурних термінів „тонка кишка”, „товста кишка” вказані неточності повністю усуваються. Наведене свідчить про доцільну необхідність вживання у наукових публікаціях анатомічних номенклатурних термінів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародна анатомічна номенклатура / За ред. І. І. Бобрика, В. Г. Ковешнікова. – К. : Здоров’я, 2001. – 328 с.

*Новіцька О.І.
м. Тернопіль*

НАРОДНІ НАЗВИ ХВОРОБ ОЧЕЙ У ПІДГАСЦЬКИХ ГОВІРКАХ

Народна лексика залишається важливим об'єктом дослідження в сучасній діалектології. За останні десятиріччя зібрано чималий фактичний матеріал, проведено аналіз багатьох пластів лексики українських говорів, однак значна частина словникового складу вивчена недостатньо. До недостатньо досліджених тематичних груп лексики належать лексеми на позначення назв хвороб.

Лексика народної медицини уже була предметом дослідження мовознавців (праці Я. Ю. Вакалюка (Івано-Франківщина), В. М. Баденкової (Північне Причорномор'я), В. М. Мойсієнка (Полісся), О. В. Вікторіної (Дніпро-Бузьке межиріччя), О. Б. Петрової (увесь ареал української мови), А. А. Берестової (Слобожанщина), О. Ф. Миголинець (Закарпаття), О. С. Стрижаковської (Буковина) та ін.), однак, цей пласт лексики з ареалу Підгаєччини ще не був предметом спеціального вивчення. Предметом дослідження є лексика на позначення назв хвороб очей. Лексико-семантична група «Назви хвороб очей» у говірках Підгаєччини репрезентована значною кількістю семем. Для дослідження обрано семемі: 'більмо', 'кон'юнктивіт', 'ячмінь'.

Семема «більмо»

Захворювання рогової оболонки ока, ознаками якого є її помутніння, втрата зору, в підгаєцьких говірках має назви: *б'іл'мо, ката'рак, ката'ракта, сл'іно'та*.

В українській мові лексема *більмо* вживається на позначення захворювання рогової оболонки ока [3, I, с. 186]. Номен *б'іл'мо* поширений у багатьох говорах української мови, він став нормативним у літературній мові, його фіксують діалектологічні праці, присвячені народним назвам хвороби.

Лексема *більмо* – спільнослов'янське слово, утворене від іменника *бѣль* ('біла фарба, біла річ, білизна'), що своєю чергою утворене від прикметника *бѣль* ('білий') за допомогою суфікса -м(о) (4, с. 42).

Слово *ката'ракта* (запалення кришталика ока) в українську мову запозичено із західноєвропейських мов; нім. *Katarakt(a)*, фр. *cataracte* походить від латинського *cataracta* ('водоспад', 'захворювання кришталика'), пов'язаного з

грецьким *καταρράκτης* (водоспад). “Назва хвороби в медичній латині пов’язана з помилковим уявленням, нібито ця хвороба зумовлена мутною рідиною, яка стікає, подібно до водоспаду, між кришталиком і райдужною оболонкою ока” [2, II, с. 403].

Семема ‘кон’юнктивіт’

Запалення слизової, або сполучної оболонки ока, що вкриває внутрішню поверхню повік і передню частину очного яблука, в підгаєцьких говірках має назви: *за¹палин’е^u кл’інавок, кур’іча сл’іпо¹та*.

Словосполучення *за¹палин’е^u кл’інавок* має прозору внутрішню форму, вона відбиває локалізацію захворювання, вказує на вражений хворобою орган, позначений діалектним словом *кліпавка*, пор. *кліпавка 1*) (вія’).

Поряд із зазначеною назвою на позначення хвороби очей зафіксовано номен *кур’іча сл’іпо¹та*, яка як розмовна назва функціонує в сучасній українській мові на означення хвороби очей, див. *курача сліпота* мед., розм. (хвороба очей, при якій людина погано бачить у сутінках при ослабленому освітленні) [3, IV, с. 415].

Семема «ячмінь»

Гнійне гостре запалення волосяного мішечка вії та сальної залози краю повіки в підгаєцьких говірках має назви: *йач¹м’ін’, йеч¹м’ін’, йіч¹м’ін’*.

Назва *йач¹м’ін’* для гострого запалення волосяного мішечка і сальної залози краю повіки внаслідок проникнення туди гноєтворних бактерій поширена в українських говорах, вона стала нормативною в літературній мові. На думку Я. Вакалюк, “ячмінь” це досить давній слов’янський медичний термін, перенесений від назви трав’янистої рослини родини злакових, можливо з зовнішньою подібністю продовгуватого нариву до зернини ячменю” [1, с. 118]. Варіанти назви *йеч¹м’ін’, йіч¹м’ін’, йач¹мен’* зумовлені фонетичними особливостями підгаєцьких говірок.

Перспективним є дослідження семантичних особливостей інших лексико-семантичних груп народної медицини говірок Підгаєччини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакалюк Я. Ю. Лексика народної медицини українських говорів Прикарпаття (на матеріалах говорів Івано-Франківської області). дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01/ Вакалюк Я. Ю. – Ужгород, 1974. – 182 с.
2. Етимологічний словник української мови: в 7 т. – К. : Наук. думка, 1982 – 2012.
3. Словник української мови : в 11т. – К.: Наук. думка, – Т. 3. – 1970-1980.
4. Шанский Н. М. Краткий этимологический словарь русского языка. Изд. 2-е, испр. и доп. / Н. М. Шанский, В. В. Иванов, Т. В. Шанская. – М.: Просвещение, 1971. – 542 с.

УДК 811. 161.2

*Тишковець М.П.
м. Тернопіль*

КУЛЬТУРА МОВИ У ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

На сьогодні культура майбутнього фахівця пов'язується з досконалим оволодінням українською мовою, опануванням лексичними, стилістичними тонкощами, умінням послуговуватися мовним багатством у професійній діяльності, в усіх сферах життя і діяльності суспільства.

Кожен, хто прагне досягти успіху, створити себе, неодмінно має володіти культурою мови, тобто навчитися дотримуватись усталених норм усної і писемної форм літературної мови, використовувати усі її виражальні засоби залежно від стилю, жанру, типу.

Культура мови – мовознавча дисципліна, яка на основі даних лексики, фонетики, граматики, стилістики формує критерії усвідомленого ставлення до мови й оцінювання мовних одиниць і явищ, виробляє механізми нормування і кодифікації (ведення в словники та у мовну практику) [1, с. 6].

Мовна культура є важливим складником особистості медичного працівника. Від мистецтва мовного спілкування

суттєво залежать результати лікування. Медична практика доводить, що слово і ранить, і лікує; словом можна вбити, словом можна врятувати. Слово лікаря є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості. Тому лікар має володіти культурою мови, тобто вміння добирати мовностилістичні засоби і прийоми відповідно до умов і цілей спілкування, передаючи певний психокультурний контекст. Саме це є стрижнем, на який нанизуються професійні знання та вміння спеціаліста [3, с. 3].

Майбутній лікар зобов'язаний вміння правильно добирати семантико-стилістичні ресурси для словесної реалізації своїх фахових знань, тобто володіти культурою мови.

Формування професійної культуромовної діяльності передбачає:

- глибокі професійні знання і оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів;

- досконале володіння сучасною українською літературною мовою;

- вміле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів);

- знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні;

- уміння працювати з різними типами текстів;

- вміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування;

- володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень;

- володіння основами риторичних знань і вмінь;

- уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко і на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії.

Таким чином, саме культура мови є запорукою розвитку професійних якостей майбутніх лікарів,

самовираження особистості у науково-навчальній та офіційно-діловій сферах спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови : Навчальний посібник / Л.І. Мацько – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.

2. Українська мова : Енциклопедія / [редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П.Зяблюк та ін.]. – К. : Українська енциклопедія імені М.П.Бажана, 2000. – А-Я. – 752 с

3. Юкало В.Я. Культура мови : Навчальний посібник. Для студентів вищих медичних закладів освіти / В.Я. Юкало. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 77с.

МЕДИЦИНА І ЛІКАРІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

УДК 821.161.1

*Бабінець Л.С.
м. Тернопіль*

МЕДИЦИНА Й ЛІКАР У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ: МЕДИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ДУХОВНІ АСПЕКТИ

Медицина і мистецтво, зокрема художня література, мають спільну мотивацію і соціальний зміст – високий гуманізм, який притаманний цим важливим галузям людського буття. Саме тому так часто через висвітлення медичних і суміжних з нею тем у літературі вирішуються високі духовні задачі. Саме тому так часто лікарі стають головними героями художніх творів, а також їх авторами.

Яскравим прикладом озвучених вище думок є повість А.П. Чехова «Палата №6». Відомо, що видатний російський письменник і драматург Чехов був лікарем за професією, саме тому героями багатьох його чудових творів були саме лікарі («Цветы запоздалые», «Враги», «Ионыч» та ін.).

У повісті «Палата №6» А.П. Чехов оповідає історію земського лікаря, який знаходить собі душевну розраду у спілкуванні з душевнохворим, що знаходився у палаті №6 у лікарні, якою він опікувався. Пізніше у силу життєвих обставин - підлості колеги, який хотів зайняти його місце, корумпованості і невігластва чиновників земства, недосконалості суспільного устрою держави - Російської Імперії (більша частина України й Польщі на той час були її складовими) – він сам потрапляє в цю палату, не витримує такого удару долі й помирає.

Через цікавий сюжет, який є справжньою драматичною історією людини та її оточення, через високу художню майстерність у передачі почуттів і духовних пошуків героїв твору, через суворий реалізм опису життя людей і суспільних устоїв, через глибокий аналіз деяких медичних проблем тих часів автор заставляє читача тодішнього і сучасного нам

сьогодні серйозно замислитись над актуальними соціальними проблемами.

Медицина і суспільство у цілому мають бути гуманними у ставленні до пацієнтів, особливо до душевнохворих. Люди, а в першу чергу, лікарі повинні пам'ятати, що кожен може стати пацієнтом, і ця роль може їм не сподобатися при недбалому ставленні до медицини в суспільстві, при недотриманні матеріальних, морально-етичних і духовних гуманітарних загальнолюдських засад облаштування цієї важливої галузі. Необхідно пам'ятати про тонку фізичну і духовну грань при визначенні підходів до стану психічного здоров'я людини, про обов'язковість зусиль лікарів і суспільства для справжньої адаптації душевнохворих.

Важливим виховним аспектом повісті є деонтологічний. Автор показує грубість і безжалісність ставлення людей в білих халатах до долі хворих, жорстку конкурентність і аморальність, підсиджування і відсутність колегіальності у стосунках між лікарями.

А.П. Чехов, відтворюючи проблеми суспільства через долі і духовний світ своїх героїв, виходить на загальносуспільний рівень: тотальна корупція і казнокрадство, безвідповідальність і безкарність чиновників взагалі і в медицині зокрема, відсутність справжніх демократичних засад у державі і медичній установі-земській лікарні (неможливість поскаржитись на безлад, страх підлеглих перед керівниками - авторитаріями, повна залежність і незначущість окремої людської долі від свавілля вищих за соціальним статусом, лицемірство посадовців, які високими словами прикривають свою низьку людську сутність, хитро обдурюючи людей). На жаль, ці проблеми є нагальними і гострими, недостатньо вирішеними і в сучасному суспільстві, особливо у нашій рідній державі на даному етапі її становлення.

Таким чином, питання розвитку мови як інструменту професійної та соціальної комунікації взагалі, а також значимість художнього літературного слова зокрема є і буде актуальним, особливо у медичній галузі в силу її важливого загальногуманітарного значення.

СЛОВО ЯК СИМВОЛ КРАСИ ТА ДУХОВНОСТІ

Слово як символ – це цілісний багатозначний світ внутрішніх відносин. І за своєю будовою воно трилике. Це і кістяк, тобто фонема, що несе собою матеріальну субстанцію, і значення, що собою несе слово, як морфема, і найосновніше – це духовна субстанція. Об'єднавши все це воедино, маємо магічне за своєю сутністю слово, котре можна порівняти із тілом, душею та духом [5, с.112-113].

Живучи і функціонуючи, слова, як і люди, відбігають від своїх первісних значень, але, як і люди, вони на глибинному, етимологічному рівні застаються носіями первісних значень, які, ймовірно, і моделюють наше життя.

Краса врятує світ. Врятує тому, що – творить, творить тому, що горить, а відтак щоразу народжує нову красу. Краса мови – це також горіння і творення, це внутрішнє зачарування і зовнішня потреба. Краса має певні параметри. Якщо в людини – це її зовнішність, то в мові – її звучання, а в нашій рідній українській мові – її милозвучність [4, с.13-14]. Адже наша мова посідає третє місце після французької та італійської за своєю милозвучністю та співучістю.

Духовне – це внутрішня, безсмертна, нематеріальна основа людини, що становить суть її життя і відрізняє від інших. “ Все невидиме сильніше за видиме. І видиме залежить від невидимого” [3, с.135] Саме про це писав Г.Сковорода. Світ постав із невидимого Божого Слова- про це свідчить Євангеліє від Івана: « Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було – Бог.... Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього». Через слово постала людина, народ, нація, держава. Однак, отримавши цей найвищий дар, себто духовну матеріалізацію у слові, людина здебільшого перетворює мову на банальний засіб спілкування, зрештою, як і життя - лише на факт існування з малими чи великими матеріальними потребами. Через те тільки у руках великої людини слово сильніше за меч, а

відтак лише у руках сильної влади воно, наче клей, з'єднує малі і великі країни[4, с. 40].

Слово є будівничим матеріалом мови. Воно містить в собі і зберігає знання про дійсність. Увесь зовнішній світ проходить крізь слова й відшукується в них. Слова – це колективна пам'ять носіїв мови, пам'ятник культури. Слово, одночасно із призначенням бути засобом спілкування, накопичує і зберігає інформацію про осягнений світ. Слова – це текст і підтекст, образ і думка, конкретне поняття і символ, ідея і форма, зміст і стиль, відбиток речей [2, 135].

Отже, мова і життя у визначальному – тотожні. На думку сучасного німецького філософа Г.Гадамера, “життя – це заглиблення в мову” [1, с.189], позаяк, пізнаючи слова, людина пізнає себе і світ. Людське слово має в собі щось чародійне, містить таємничу силу, визначити яку є великою мудрістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гадамер Г. Герменевтика і поетика / Г.Гадамер. – К., 2001. – С.189.
2. Кононенко П.П.. Українознавство / П.П.Кононенко – К.: Заповіт, 1994. – С.135
3. Сковорода Г. Сад пісень / Г.Сковорода. – К., 1983. – С. 135.
4. Фаріон Ірина. Мова – краса і сила: Суспільно-креативна роль української мови в XI – середині XIX ст./ Ірина Фаріон. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 212 с.
5. Шумка Михайлина. Мова та символ як засоби спілкування минулого та майбутнього/ Михайлина Шумка // Філософські пошуки, вип. X. – Львів – Одеса: Cogito – Центр Європи, 1999. – С.109–113.

УДК. 83-34:61

*Боднар Я.Я., Боднар Л.П.
м. Тернопіль*

АНАЛІЗ ОПОВІДАННЯ М. БУЛГАКОВА «СТАЛЕВЕ ГОРЛО» ПАТОЛОГОМ

Мета. Провести комплексний аналіз оповідання М. Булгакова «Сталеве горло» з метою використання його як ілюстративного матеріалу на практичному занятті «Патоморфологія запалення».

Об'єкт аналізу: клінічні прояви і лікування дифтерії.

Результати аналізу.

1. **Особливості жанру.** Оповідання належить до епічного твору, в основу якого покладено клінічне спостереження молодого недосвідченого лікаря, якому вперше довелося рятувати життя дівчинки шляхом застосування трахеотомії. Розповідь ведеться від першої особи.

2. **Основна тема оповідання.** В основу оповідання покладено клінічний випадок справжнього крупу. Дифтерія гортані (справжній круп) – фібринозне ексудативне запалення гортані, спричинене паличкою Леффлера. «...В руках у неї був згорток, він спокійно шипів, свистів. ... Ямки втягувалися в горло дівчинки при кожному вдиху, вени надувалися, а обличчя змінювалося від рожевого до легкого лілового кольору. Це забарвлення шкіри я відразу оцінив». У цьому епізоді автор наводить класичний опис справжнього крупу, а також гіпоксії, адже ліловий колір – це колір смерті, а «бліда» гіпоксія – вищий ступінь, ніж «синій». Молодий, недосвідчений хірург вирішив рятувати життя дівчинки – проводити трахеотомію. «...Повільно, стараючись згадати деякі рисунки в атласах, я став за допомогою тупого зонда розділяти тоненькі тканини. І тоді, внизу рани не відомо звідки, хлинула темна кров і блискавично залила всю рану.... Згадуючи все, що я бачив в університеті, я став затискати краї рани, але нічого не виходило». Цю ситуацію з погляду патоморфології можна пояснити тим, що при тяжкій гіпоксії кров темна і не згортається. В критичний момент М. Булгаков вставив срібну трубку і з острахом чекав результату своїх дій. «...Я бачив, як Лідка синіла. Я хотів вже все кинути і заплакати, як раптово Лідка дико здригнулася, фонтаном викинула гидотні згустки крізь трубку, і повітря із свистом увійшло в горло». Цим фрагментом автор описує успішний наслідок операції і переходу «блідої» гіпоксії в «синю» .

3. **Соціальний портрет пацієнтів.** М. Булгаков виступає в цьому оповіданні як лікар і як досвідчений психолог. Поряд із описом клінічних проявів хвороби, описує соціальний статус пацієнтів. Це і перелякана мама, і затуркана бабка, які не вірять ефективним, на той час, методам лікування, а довіряють «краплям».

4. **Висновок автора і наслідки для нього клінічного випадку.** Автор приходить до висновку, що багаж теоретичних знань не достатній для практичної діяльності. «...Сорок вісім днів тому я закінчив факультет з відзнакою, але відзнака сама собою, а кила сама по собі. Тільки один раз я бачив як професор робив операцію защемленої кили. Він робив, а я сидів в амфітеатрі та спостерігав. І тільки...» Дівчинка після трахеотомії видужала. М. Булгаков, щоб уникнути зараження, зробив сам собі щеплення. Наслідком цього були сильні болі. З метою їх гамування автор використовує морфій, що згодом привело його до наркоманії. Але це вже інший твір – «Морфій».

Висновок. Оповідання М. Булгакова «Сталеве горло» доцільно використовувати як ілюстративний матеріал на практичних заняттях при розкритті морфологічних і клінічних проявів запалення, ускладнень і лікування хворих на дифтерію.

Література

1. Боднар Я. Я. Патоморфологія : навчальний посібник / Я. Я. Боднар, А. М. Романюк. – Т.: ТДМУ : Укрмедкнига, 2009. – 495 с.

2. Булгаков М.А. Избранные сочинения: В 3 т. Т1: Записки юного врача. – М.: ТЕРРА, 1997. – 688 с.
УДК УДК 82-93 : 801

Винник В. М.
м. Тернопіль

МЕДИЧНА ТЕМАТИКА У СУЧАСНОМУ ДИТЯЧОМУ БЕСТСЕЛЕРІ ДЖ. К. РОЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»

Романи про «Гаррі Поттера» Дж. К. Ролінг (Joanne Kathleen Rowling) стали одними з найпопулярніших дитячих книг. Знято картини за усіма серіями, створено велику

кількість комп'ютерних ігор та інтернет-сайтів. «Поттеромани» у соціальних мережах пишуть власні фанфіки.

Дж. К. Ролінг у епопеї про хлопчика-чарівника порушує багато тем і проблеми, не притаманних дитячій літературі. Зокрема, письменниця звертається до медичної тематики. На нашу думку, це зближує твір із сучасністю, надає правдоподібності.

Література та медицина зажди мали тісні зв'язки. Так, ще у Стародавній Греції Софокл вважався нащадком бога медицини Асклепія. У тексті «Гаррі Поттера» присутня велика кількість заклять із лікувальними властивостями. В романі простежуємо звернення автора до витоків медицини, коли функцію лікарів виконували цілителі. Ліки були рослинного походження та «магічного»: заговори, заклинання. Молоді чарівники вивчають медичні дисципліни, зокрема гербологію. Авторка використовує власні назви рослин, котрі застосовують в медицині (полін, борець, мандрагора, чортополох). Подано також опис фармакологічних особливостей вигаданих рослин із неймовірними властивостями (кров єдинорога, жовтогаряча редиска).

Реальний та чарівний хронотопи функціонують так, як світ читача. Маги та маглі (звичайні люди) хворіють, лікуються у відповідних закладах. Сучасна медицина має багато завдань, серед яких винайдення ліків від смертельних захворювань. Символічно, міжнародна Асоціація Магічної Медицини після довгих років експериментів таки винаходить препарат від хвороби вовкулаки. Проте еліксир безсмертя, описаний у першій книзі, не приносить щастя його винахіднику.

Після зустрічі з Сіріусом Гаррі, Рон та Герміона опиняються в лікарні, де мадам Помфі наполягає не тривожити пацієнтів. У сьомій книзі «Гаррі Поттер і дари смерті» Артур Візлі потрапляє до лікарні магічних хвороб і травм імені Святого Мунго. Зустрічаємо симптоми реальних та магічних захворювань. Популярними є еліксир для схуднення лікаря Пінгуїса, паста для моментального лікування забоїв та синців братів Візлі, Летейський еліксир

лікаря Летто для лікування різноманітних ран, ліки від дії магічних ягід, для відновлення крові в організмі, зілля від гикавки. В описі отруйної рослини омели згадується лікар Парацельс.

Цікавим вважаємо вигаданий образ дементора – поглинача людських душ та охоронця тюрем. У творі він позбавляє людину всього людського, перетворюючи її на «рослину». Після цього людина нагадує душевнохворого. Ліків у чарівників від цього не існують.

Сучасна молодь опинилась у складному світі, з властивими йому моральними, ідеологічними та соціальними реаліями. Медицина, будучи явищем соціальним, відбиває прикмети свого часу. Звернення до медичної тематики зближує твір із сучасністю, надає рис правдоподібності та реальності персонажам. Це, в свою чергу, є одним із секретів популярності серед читачів. Актуальність та новизна тематики «Гаррі Поттера» Дж. К. Ролінг, цікаві й реалістичні образи забезпечили книзі успіх та перетворили її на бестселер.

61(092)"04/14"

*Гаврищак І. І.
м. Тернопіль*

ГІЛЬДЕГАРДА ФОН БІНГЕН ЯК ТЕОРЕТИК І ПРАКТИК СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ МЕДИЧНОЇ НАУКИ: ЗЦІЛЕННЯ ТІЛА І ДУХУ

Середньовіччя – майже тисячолітній період соціально-культурного розвитку Європи, який потребує додаткового вивчення і переосмислення з огляду на існуючі стійкі стереотипи, сформовані ще науковцями радянських часів, згідно з якими в цей термін, за словами відомого російського історика А.Гуревича, вкладався певний ціннісний смисл: «відстале», «реакційне», «нецивілізоване».

Серйозне і неупереджене вивчення середньовічної епістемі вказує на потребу цілісного аналізу соціокультурних феноменів, що породжені унікальним

симбіозом світського і церковного, матеріального і духовного.

Яскравим прикладом цього є творча спадщина Гільдегарди фон Бінген (1098-1179) – абатиси-черниці, візіонерки, письменниці і поетеси, богослова, проповідниці, лінгвіста, котра була, крім того, практикуючим лікарем і теоретиком медицини.

Вона є автором низки праць, особливе місце з-поміж яких посідає «*Liber subtilitatum diversarum naturarum creaturarum*» («*Книга про внутрішню суть різних природніх створінь*»), яка і забезпечила Гільдегарді славу першої у Європі жінки-науковця – теоретика і практика-цілителя. Вона складається з двох частин: «*Liber simplicis medicinae*» («*Книга про просту медицину*»), яку переважно іменують просто «Фізика», і «*Liber compositae medicinae*» або «*Causae et curatione*» («*Книга про мистецтво зцілення*»).

У вступі до першої книги Гільдегарда обґрунтовувала свою концепцію так: «Коли створювалася людина, була взята земля від землі, і ця земля є людина. Всі елементи служили їй, тому що вони відчували у ній життя... І вони діяли з нею, а вона з ними... Так втілює земля в своїх корисних травах високі духовні здібності людини...» Абатиса аналізувала лікувальні властивості природних продуктів з врахуванням шести днів творення, пов'язуючи трави з третім, а камені – з четвертим днем, завдяки чому останні і всотали космічну силу, силу сонця і місяця.

Книга є справжньою енциклопедією середньовічної медицини. Гільдегарда описала майже 30 дорогоцінних каменів із конкретними рекомендаціями стосовно їх застосування, заклавши, таким чином, основи літотерапії. Її обізнаність в галузі фітотерапії викликає просто захоплення. Так, Гільдегарда писала про цілющі властивості календули, чебрецю, манжетки жовто-зеленої (при жіночих хворобах), копитняка європейського, окопника (застосовувала його при лікуванні ран, виразок і різних захворювань кісток), кориці (як засіб від кашлю, простуди та ангіни), меліси («Коли жуєш її листочок, на обличчі з'являється посмішка, так як ця травичка має властивість тішити серце...»), липи («Увечері

поклади на все обличчя і очі свіже листя липи – і буде здоровий сон») тощо.

Особливе місце в системі оздоровлення Гільдегарди належить спельті, яку вона називала «зерном для людини». Спельта – один із найдавніших морозостійких сортів пшениці, що був широко розповсюджений за часів Середньовіччя, згодом його майже повністю витіснили інші сорти. Зараз поступово спельта відвойовує свої позиції: як виявилось, у неї дуже високий рівень опору зовнішнім чинникам, включаючи радіоактивність. Можливо, її популярність зумовлена і тим, що вона – складовий харчовий компонент «системи голодування» німецької цілительки, яка досить популярна зараз у Німеччині.

По суті, «система голодування» – це не що інше, як піст, якому сама Гільдегарда надавала особливо важливого значення, вважаючи, що він забезпечує спілкування людини із власним духом, людина ефективніше здійснює внутрішню концентрацію, вдосконалюється і має змогу змінити власні пріоритети. Тому вона рекомендувала під час посту харчуватися вареним зерном (спельтою), печеними яблуками, пити чай з фенхелю, не вживати соки, їсти хліб з висівками.

Майже 2 000 рецептів Гільдегарди дійшло до наших днів, не зі всіма погоджується сучасна медична наука (наприклад, з кровопусканням, що досить широко застосовувалося за часів Середньовіччя), проте, як вважають сучасні науковці, рекомендації знаменитої абатиси мають не лише історичну вартість.

УДК 81:08

*Дідух В.Д., Рудяк Ю.А., Ладика Р.Б.,
Багрій-Заяць О.А., Гураль С.Я.,
Горкуненко А.Б., Паласюк Б.М., Грибков О.В.
м. Тернопіль*

ДОРОГОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Думки в одязі слова породжуєш на світ.

Ти – нації основа, народу дух і плід.

*Праматірне коріння сховали сто віків,
Не час Твоє пагіння троцив п'ятсот років...
Стоїш Ти на сторожі духовності краян,
Тож заповіді Божі й про що співав Боян,
І нам передалися через слова Твої,
Щоби ми не зреклися прапращурів своїх.
І доки будеш жити – співатиме народ,
Несуть у вічність діти твій генетичний код...
Ми пізнаєм світи і сотні різних мов,
Та жодна з них, як Ти, не скаже про любов.*

В. Дідух

Українська мова визнана однією з наймелодійніших мов світу. Про давність української мови свідчить величезне багатство фольклорних творів і календарно-обрядових пісень.

Англійські мовознавці Р. Макрем, В. Крен та Р. Макнійл довели, що давньоукраїнська мова є праматір'ю всіх індоєвропейських мов.

У праці «Слов'янське письмо перед Костянтином» Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) доводить, що ще до Кирила (Костянтина) і Мефодія на Русі існувала писемність [4].

Через мову відбувається процес внутрішнього розвитку людини, процес її єднання з історичним, ландшафтним, етнічним середовищем, психологією і фізіологією нації.

Мова формує ментальність народу. Мабуть тому російський письменник Валентин Распутін висловився так: «Если бы над колыбелью Александра Пушкина пела песни и рассказывала былины не Арина Родионовна, а Алла Пугачова, из него бы вырос не Пушкин, а Дантес» [3].

Чуємо голос Тараса:

*«Ну що б здавалося слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!..»*

Синоніміка української мови є однією із найбагатших. Так, наприклад, вираз говорити має такі відтінки: казати, балакати, мовити, гомоніти, гурорити, повідати, торочити, точити, базікати, цвенькати, бубоніти, лепетати, жебоніти, верзти, плести, герготати, бурмотати...[4]

Евлія Челебі, турецький мандрівник (XVII ст.) відзначав шляхетність української мови. У нашій мові йому вдалося відшукати аж чотири лайливі вирази: «Щезни, собако», «свиня», «чорт» і «дідько», тоді як у Московії було видано своєрідний довідник «московського мату» на сотні сторінок [4].

У часи, коли українська мова офіційно вважалася діалектом, «малорусским наречиям», Іван Франко писав:

*«Діалект, а ми його надишем
Міццю духа і огнем любові
І нестертий слід його запишем
Самостійно між культурні мови».*

І тоді ж вибухнуло Слово Лесі Українки:

*«Слово, моя ти єдина зброє
Ми ж не повинні загинуть обоє,
Може в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів».*

На захисті української мови стояв і український фізик світового рівня, професор експериментальної і технічної фізики Німецької вищої школи у Празі, Іван Пулюй. Звертаючись до Головного Управління по справах друку у Петербурзі 20-січня 1904 р., він з гіркотою констатував: „Переклади Святого Письма дозволені в Російській Імперії більше як на 36 мовах. Вільно там навіть Монголам, Туркам і Татарам читати і проповідувати слово Боже на своїй мові, вільно й Полякам і таким слов'янським народам, як Серби, Болгари та Чехи, що живучи розсіяно по всій Імперії, становлять тільки малесенький процент Російського населення, не вільно тільки-25 мільйонному русько-українському народові, хоч він з московським ще й одновірний” [2].

«Если бы я был украинцем, – писав видатний російський письменник І. Тургенєв, – я бы свое личное безразличие к своей нации считал бы за преступление. Я бы никогда не хотел быть русским».

За майже 350 років панування Московії над Україною було видано 479 циркулярів, указів, розпоряджень, спрямованих на знищення української мови, а значить і культури, і духовності народу.

Наприкінці 1930-х років було змінено українську абетку, граматику і словник у напрямку наближення їх до російської. Тоді ж з українського правопису було вилучено 40 000 (!) слів. У ті ж часи в результаті антиукраїнської політики 89 українських письменників було ліквідовано, 212 примушено замовкнути, 64 заслано, а 83 емігрували»[1].

1951 (!) року, за вироком закритого судового засідання, розстріляли 33-ох студентів Харківського університету за... відмову скласти іспити російською мовою, 800 – репресували. Систематично знищувався генофонд нації, її еліта...

Наступ на українську мову продовжується і досі. Сьогодні на народ хочуть накинути зашморг двомовності. Ось у такому духовному просторі Україна крокує у майбуття. Без мови немає нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних відносин. – Київ: Дніпро, 1993, с.408-414.
2. Збожна О. Іван Пулюй, листи. – Тернопіль: Воля, 2007, с. 259.
3. Косів М. Двоязичіє чи без'язичіє? //Літературна Україна. – 2010 – 25.11.
4. Огієнко І. Українська культура. – Київ: Абрис, 1991, с. 22-23.

*Кадобний Т.Б., Кравчук Л.В., Кравчук Л.О.
м. Тернопіль*

МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ

Необхідною умовою і засобом розвитку розумово-пізнавальної діяльності є правильний розвиток мови. Між розумово-пізнавальною діяльністю і мовою існує тісний зв'язок. За допомогою слів як умовних знаків ми закріплюємо у своїй свідомості уявлення. Коли предмет, що має багато особливостей, названий письмовим словом, то нам легше запам'ятати це слово і при необхідності викликати в уяві

образ предмету, ніж пам'ятати цей образ із усіма його ознаками.

Слово дає нам можливість значної економії думки. Ще більш необхідні слова при створенні понять і класифікації предметів. Якщо ми можемо мати живі образи предметів без слів, то схеми предметів – поняття, особливо абстрактні, без слів неможливі.

Неможливі без слів і судження й висновки, тому що ці форми мислення стоять в різноманітному поєднанні понять. Якщо дитина не знайома зі словом, то вона буде відрізана від мовного образу мислення і цілком буде нездатною до вищої форми мислення. Але якщо вона ознайомиться з речовим образом думки шляхом навчання, здатність її до систематичного мислення швидко просуватиметься вперед і може досягнути вищого ступеня вдосконалення. З іншого боку, саме розвиток мови залежить від розвитку розумово-пізнавальної діяльності і йде паралельно з останньою, яскравим доказом чого є розвиток мови у дітей.

Отже, ми бачимо тісний зв'язок між мовою і розумово-пізнавальною діяльністю, і про розвиток мови слід постійно дбати. А разом з тим, нам відомо, як необхідно вести цей розвиток, коли і як повідомляти дітям слова коли і як привчити їх говорити зв'язно. Якщо дитина не засвоїть схему в школі, то це потім відбувається і на подальшому її навчанні і професійній діяльності. А тому слід навчати цьому мистецтву говорити і в школах, училищах, університетах. Пізнаючи мову, людина пізнає світ, причому світ у баченні саме цієї мовної спільноти. “Межі моєї мови означають межі мого світу” (Л. Вітгенштейн).

Слова – умовні знаки предметів, уявлень, понять і інших душевних станів, зрозумілі в тому випадку, коли з ними з'єднується чітке уявлення окресленого предмету. А тому слід подавати слова дітям, коли їм знайомі слова і предмет, що відповідає даному слову, і ніколи не вживати слова, які вони не можуть поєднати з певним змістом. Незрозумілість в словах приведе до неясності мислення.

Наприклад, познайомились діти з квітами, навчилися розрізняти червоний і білий колір – можемо дати їм назву

кольорів; навчилися розрізняти предмети великі і маленькі – можемо дати слова “великий і маленький”.

На цьому і ґрунтується основне педагогічне правило: “іти від предмета до його назви, а не навпаки”.

Але не подавати слова передчасно, ми повинні вводити нові слова в міру розвитку знань, щоб усвідомити і закріпити у свідомості одержані знання, а разом з тим зробити більш зручним користування ними.

Повідомляючи дітям слова в залежності від їх розумово-пізнавальної діяльності, ми, звичайно, повинні піклуватися і про правильну вимову під час висловлення тієї чи іншої думки дитиною або учнем чи студентом, постійно слідкуючи і за правильним вживанням слів.

Слід турбуватись і про вироблення навичок говорити зв’язно. Мова – це поєднання понять. А тому розвиток мови повинен початись з того часу, коли діти починають розрізняти у предметі дії і властивості та приписувати їх предмету. Щоб привчити дітей до чіткого висловлювання або викладання, слід говорити з ними про зрозумілі їм предмети: хто робить і що робиться, який предмет тут знаходиться чи в іншому місці. При цьому слід привчати дітей, щоб вони думали про свої слова, думали про те, що вони висловлюють, а не просто говорили.

Звичайно, тут мають велике значення і зразки зв’язної мови: мова дорослих, розповіді в дома і в школі, читання художньої літератури, декламування віршів. Але ці зразки – тільки доповнення, а не основа зв’язності дитячої мови. Зв’язність дитячої мови залежить від зв’язності слова і уявлення.

*Клиш Г. І., Томахів М. В.
м. Тернопіль*

ОБРАЗ ЛІКАРЯ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

*«Медицина – моя законна дружина, а література – коханка»
А. П. Чехов*

Вступ. Із давніх часів до теми медицини у художній літературі зверталися не лише вітчизняні, але й зарубіжні

письменники. Варто зазначити, що неодноразово за перо бралися і самі лікарі, адже щоденна практика давала їм багато матеріалу як для наукового, так і для художнього осмислення.

У зв'язку з цим варто навести слова відомого французького письменника А. Моруа: «Обидва вони, лікар і письменник, пристрасно цікавляться людьми, обидва вони намагаються розгадати те, що заховано за оманливою зовнішністю. Обидва забувають про себе і власне життя, вдивляючись у життя інших» [3].

Основна частина. Письменників часто й виправдано називають «лікарями людських душ». Проаналізувавши низку художніх праць, можемо зробити очевидний висновок, що письменники співпереживають із своїми героями. І. Еренбург справедливо писав: «Я не вірю в те, що письменник може із байдужістю ставитися до своїх героїв». Так само важко уявити собі справжнього лікаря, який міг би байдуже ставитися до страждань хворого. Як приклад можемо навести одного з героїв роману С. Моема «Місяць і гріш», доктора Кутра, який «багатьом оголошував смертний вирок і все ж не міг перемогти жаху, який його при цьому охоплював» [3].

Зв'язок літератури і медицини, у повній мірі помітний у творчості А. П. Чехова. У таких його творах як «Палата № 6», «Випадок із практики» на лікаря покладено обов'язок лікувати не лише тіла, але й душі своїх пацієнтів. Тема взаємозв'язку медицини і релігії звучить в оповіданні «Іонич». Необхідно додати, що у багатьох творах Чехова зустрічаються й негативні образи лікарів, які ставляться до своєї професії виключно як до джерела прибутків («Сільські ескулапи», «Хірургія» та ін.) [1].

Ж.-Б. Мольєр у п'єсах «Мнимый больной» і «Лекарь поневоле» у гротескній формі висміює негативні риси медицини епохи Відродження: шарлатанство, вимагання та професійне невігластво лікарів і аптекарів.

Французький письменник 19 століття Г. Флобер у своєму всесвітньо відомому романі «Пані Боварі» розкриває образ неосвіченого сільського лікаря Шарля Боварі, якому протиставляє професійного та досвідченого лікаря Каніве,

устами якого автор виразив своє ставлення до професії лікаря: «... Медицина – це високе покликання... Скільки б не оскверняли мистецтво лікування, на нього не можна дивитись інакше, як на священнодійство».

Про життя, діяльність і внесок у медицину зокрема і в науку в цілому відомого німецького вченого Вільгельма Рентгена йдеться у художньо-документальній повісті Вруйра Пенесяна «Чудесні промені».

До творів, що здобули світове визнання й порушували тему медицини чи зображали образ лікаря належать також «Ероусміт» Льюїса Сінклера, "Чарівна гора" Томаса Манна, "Міддлмарш" Джордж Еліот, "Смерть Івана Ільїча" Льва Толстого, "Чума" Альберта Камю та багато інших [2].

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що образ лікаря у художній літературі є не лише одним із найпоширеніших. Часто він використовувався, коли необхідно було виділити чи загострити проблеми соціального устрою, релігії, моралі, етики тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранова И. А. Литература и медицина: трансформация образа врача в русской литературе XIX века / И. А. Баранова // Вестник Самарской гуманитарной академии. – 2010. – № 2 (8). – С.186-194.

2. Медицина и литература [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bgmstudents.narod.ru/Articles/articles8.htm>

3. Яковцева А.Ф. Литература и медицина [Електронний ресурс] / А. Ф. Яковцева, И. В. Сорокина, Н. В. Гольева // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 17(340). – Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/14731>

УДК: 61(092)

*Шкробот С.І., Мілевська-Вовчук Л.С.
м. Тернопіль*

АРХИЄПИСКОП ЛУКА ВОЙНО-ЯСИНЕЦЬКИЙ – ПРОФЕСОР МЕДИЦИНИ, ВЧЕНИЙ, СВЯТИЙ...

Софокл і Рабле, Шиллер і А. Конан-Дойль, А. Чехов і В. Вересаєв, М. Булгаков і А. Моравія, М. Амосов і В.

Коротич – усі ці видатні постаті об'єднує не лише благородний фах лікаря, але й неабиякий літературний хист. Але є серед них і той, хто назавжди увійшов в історію медицини, не лише як геніальний лікар, професор, талановитий оратор, справжній майстер слова, автор 55 наукових праць та 12 томів проповідей; політв'язень, що пережив заслання, ув'язнення, тортури та... згодом став лауреатом Сталінської премії; хірург, що повернув зір сотням пацієнтів, а сам осліп на схилі життя; Людина з великої літери; Вчений, Святий... – це Архієпископ Лука Войно-Ясинецький.

Володіючи даром художника, він міг вести богемний спосіб життя, але натомість став «мужицьким лікарем», священиком, жертвою політичних репресій. Він міг виставляти власні картини у найкращих залах світу, але свідомо обрав шлях служіння простим людям, шлях, сповнений страждання, крові, поту і гною. І навіть у найвіддаленішій точці свого заслання він не припиняв наукову діяльність та зумів розробити новий метод лікування гнійних ран, який допоміг врятувати сотні тисяч життів під час Великої Вітчизняної війни [1].

У часи релігійних репресій та переслідувань, коли тисячі вірних та священнослужителів були ув'язнені, перебували на засланні та в таборах, хірург Валентин Войно-Ясинецький став священиком. Оперував та читав лекції для студентів одягнений в рясу і з хрестом на грудях. Перед операцією завжди молився, благословляв хворого та ставив на тілі йодом хрест. Ніколи не боявся відкрито говорити про свою віру і переконання: «Де б я не був – зі мною Господь» [2, 4].

Про те, яким віртуозом слова і майстром мови був архієпископ Лука, свідчать не лише його наукові праці, якими донині користуються хірурги, та проповіді, що не втратили своєї актуальності. Очевидці згадують: одного разу Петерс, який очолював НК, запитав професора: «Скажіть, піп і професор Ясинецький-Войно, як Ви можете вірити в Бога? Ви що, його бачили?» «Ні, Бога я справді не бачив... Проте я багато оперував, і здійснюючи трепанацію черепа, жодного

разу не бачив там ані розуму, ані совісті. Невже це означає, що їх теж не існує?» [3].

Владику Луку не зламали ні численні арешти, ні роки ув'язнень і сталінських таборів, ні допити і катування, ні наклепи і вигнання. Справжній інтелектуал, мислитель і філософ, він ніколи не був заручником власного інтелекту і завжди пам'ятав, що початком віри є людське серце – вмістилище віри, надії та любові, які надають життю сенсу тоді, коли розум не може цього зробити.

Кажуть, що історію не можна змінити чи переписати, але її можна продовжити. То ж сьогодні ми повинні гідно перейняти естафету святителя Луки чесним і відданим виконанням своїх професійних обов'язків, наполегливою і невтомною працею та людяністю і вірою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомоллов Б.П. Валентин Феликсович Войно-Ясенецкий // Клиническая медицина. — 2007. — № 6. — С. 71.
2. Лисичкин В. Лука, врач возлюбленный. — М.: Издательский совет Русской Православной церкви, 2009.
3. Лука (Войно-Ясенецкий В. Ф.). Я полюбил страдание: автобиография. — Мн.: Белорусская Православная Церковь (Белорусский Экзархат Московского Патриархата), 2013. — 125 с.
4. Марущак В. Святитель-хирург. Житие архиепископа Войно-Ясенецкого. — М.: Даниловский благовестник, 2010.

ЗМІСТ

КУЛЬТУРА МОВИ. ЛІТЕРАТУРНА НОРМА. ПРОФЕСІЙНЕ
СПІЛКУВАННЯ. КОМУНІКАЦІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ 3

<i>Гасюк Н. В.</i> РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	3
<i>Гасюк Н. В., Бойцанюк С. І.</i> МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ ВИКЛАДАЧА – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ	4
<i>Драч І.Д.</i> ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ СТУДЕНТІВ-НЕРЕЗИДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ ВНЗ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ	5
<i>Заєць М. З.</i> НОРМИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	7
<i>Крїпка О. І.</i> КУЛЬТУРА МОВИ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ЛІКАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА	9
<i>Марценюк В.П., Кравець Н.О., Вакуленко Д.В., Сверстюк А.В., Семенець А.В., Климук Н.Я., Сарабун Р.О.</i> ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ В МЕРЕЖІ INTERNET	11
<i>Мельник Т. П.</i> ПРОБЛЕМА НОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ ОЛЕНИ КУРИЛО	12
<i>Мельничук І.М., Христенко О.М., Пилипшин О.І., Кульчицький В.Й., Бондаренко С.В., Луців О.Р.</i> СПЕЦИФІКА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ	14
<i>Посохова К.А., Герасимець І.І., Олещук О.М., Шевчук О.О., Черняшова В.В., Мосейчук І.П., Вольська А.С., Пида В.П., Зозуляк Н.Б.</i> РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ	16
<i>Пришляк А.М.</i> СУГЕСТІОТЕРАПІЯ ЯК ПЕРВІСНЕ ЛІКАРЮВАННЯ	17
<i>Саварин Т.В., Паласюк Г.Б., Яриш Ю. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КЛІНІЧНИХ ТЕРМІНІВ	18
<i>Сілевич Л.І., Мельничук О.М.</i> ЛЕКСИЧНІ НОРМИ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ	21
<i>Толокова Т.І.</i> РОЛЬ МОВНИХ КОМУНІКАЦІЙ І БІОЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ	23
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ. УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА МОВА В ДІАХРОНІ	25

<i>Бойцанюк С. І., Гасюк Н. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	25
<i>Вікторіна О. М., Галайбіда О. В., Задорожна О. М.</i> РОБОТА З ТЕКСТОТВІРНИМИ НАВИЧКАМИ СТУДЕНТІВ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»	26
<i>Головата Л. М., Костюк Л. В.</i> ЗНАЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ-ІСТОРИКА	28
<i>Єлагіна Н.І., Федчишин Н.О.</i> ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ ПЕДАГОГІВ	30
<i>Зевако В.І.</i> ПОСІБНИК “УКРАЇНСЬКА МОВА ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ” ЯК ЗАСІБ ЗАСВОЄННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ НОРМ	32
<i>Кічула М.Я.</i> ЗАПОЗИЧЕННЯ В НАУКОВІЙ МОВІ	34
<i>Мельничук О.М., Сілевич Л.І.</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)	35
<i>Шеремета Л.П.</i> СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ	36
<i>Юкало В.Я.</i> ДВІ КОДИФІКАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ	38
<i>Яцук О.В.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО КАТЕГОРІАЛЬНЕ УНОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ „КОМУНІКАТИВНА ПРОФЕСІОГРАМА ФАХІВЦЯ”	40
ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ. МОВНА НОРМА І МОВНА ПРАКТИКА	44
<i>Бойцанюк С. І., Перебейнос О. П., Островський П. Ю.</i> МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ	44
<i>Бондаренко Ю.І., Потіха Н.Я., Сатурська Г.С., Демкович А.Є., Дзита С.В., Бакалець О.В., Денефіль О.В.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ	45
<i>Ворона І. І.</i> МОВНА НОРМА В МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	46
<i>Гнатюк М. С., Пришляк А. М., Татарчук Л. В.</i> ДЕЯКІ ВІДХИЛЕННЯ ВІД АНАТОМІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ	48
<i>Новіцька О.І.</i> НАРОДНІ НАЗВИ ХВОРОБ ОЧЕЙ У ПІДГАСЦЬКИХ ГОВІРКАХ	49

<i>Тишковець М.П.</i> КУЛЬТУРА МОВИ У ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ	52
МЕДИЦИНА І ЛІКАРІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	55
<i>Бабінець Л.С.</i> МЕДИЦИНА Й ЛІКАР У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ: МЕДИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ДУХОВНІ АСПЕКТИ	55
<i>Бобак Г. Р.</i> СЛОВО ЯК СИМВОЛ КРАСИ ТА ДУХОВНОСТІ	57
<i>Боднар Я.Я., Боднар Л.П.</i> АНАЛІЗ ОПОВІДАННЯ М. БУЛГАКОВА «СТАЛЕВЕ ГОРЛО» ПАТОЛОГОМ	58
<i>Винник В. М.</i> МЕДИЧНА ТЕМАТИКА У СУЧАСНОМУ ДИТЯЧОМУ БЕСТСЕЛЕРІ ДЖ. К. РОЛІНГІ «ГАРРІ ПОТТЕР»	60
<i>Гаврищак І. І.</i> ГІЛЬДЕГАРДА ФОН БІНГЕН ЯК ТЕОРЕТИК І ПРАКТИК СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ МЕДИЧНОЇ НАУКИ: ЗЦІЛЕННЯ ТІЛА І ДУХУ	62
<i>Дідух В.Д., Рудяк Ю.А., Ладика Р.Б., Багрій-Заяць О.А., Гураль С.Я., Горкуненко А.Б., Паласюк Б.М., Грибков О.В.</i> ДОРОГОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	64
<i>Кадобний Т.Б., Кравчук Л.В., Кравчук Л.О.</i> МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ	67
<i>Кліщ Г. І., Томахів М. В.</i> ОБРАЗ ЛІКАРЯ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	69
<i>Шкробот С.І., Мілевська-Вовчук Л.С.</i> АРХІЄПІСКОП ЛУКА ВОЙНО-ЯСИНЕЦЬКИЙ – ПРОФЕСОР МЕДИЦИНИ, ВЧЕНИЙ, СВЯТИЙ...	71

Наукове видання

Збірник наукових праць

Відповідальність за фактичні помилки несуть автори.

Усі права застережено.

Посилання при використанні матеріалів збірника обов'язкові

Ум. друк. арк. 4,43   Обл. вид. арк. 5,0
Тираж 50 прим Зам. №

Видавець і виготівник
ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»,
Майдан Волі, 1, м. Тернопіль, 46001

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавничої справи
ДК №2215 від 16.06.2005 р.